

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Avgvstini Valerii, Veronensis Episcopi, De Rhetorica
Ecclesiastica Libri III. Perqvam Ervditi**

Valiero, Agostino

Coloniae, 1582

De Rheotorica Eccllesiastica Ad Clericos Liber Secvndvs.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-69050](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-69050)

DE RHETORI-
CA ECCLESIASTI-
CA AD CLERICOS.
LIBER SECVNDVS.

Ecclesiasticæ eloquentiæ partem esse commo-
tionem.

Cap. I.

VOD Rhetor & orator magnus secu-
li scripsit, accommodari potest, vt B.
Augustinus obseruat in libro de doctri-
na Christina, paulum immutatis ver-
bis, oratori Ecclesiastico, docere est de-
bitum, delectare honorarium, flectere
victoria: debet enim is, qui Christi legatione fungitur,
probare, verissimam esse Christi religionem, eamq; com-
plecti omnia, quæ speranda, quæ timenda, quæ vitanda,
quæ agenda sunt. Ad expugnandos auditores hoc pluri-
mum valet, vt dicentis oratione atque moribus, audito-
rum animi commoueantur: nam quanquam de eorum,
qui audiunt, salute agatur, ita vt nulla videretur neces-
saria commotio; quoniam tamen grauissimi & acerrimi
sunt domestici inimici, quibus, dum in hoc corporis car-
cere detinemur, insidiosè oppugnāmur; commouēdi sunt
animi, & ad pugnam hanc necessariam excitandi, nè va-
rijs fluctibus humanarum cogitationum & cupiditatum
mergantur.

F 5

Qua

Qua ratione auditorum animi possint commoueri.

Cap. II.

HOC autem sit primum preceptum, vt quis auditorum animos commoueat, qua in re, orationis sita est victoria, vt ille, qui dicit, sit ipse commotus: vt, si alios vult flere, fleat ipse primum: quod consequetur, si quod verbis predicabit, operibus comprobare studuerit; si nulla alia de causa, quam zelo Dei, & studio salutis animarum, dicendi munus susceperit: si prestantissima charitatis virtute accensus fuerit, cuius solo ardore, beato Gregorio pontifice teste, predicatio flammescit: ita enim fieri non poterit, quin aliqua scintilla ad auditorum corda perueniat. Vtile erit praeterea, rem ipsam, de qua dicturus est, diligenter considerare, eaq; ex sacris literis, & praesertim ex prophetis, qui fuerunt Dei legati, & caelestes (vt ita dicam) oratores legere, in quibus idem, aut similis locus explicandus est: verbi causa, cupiens (quod saepe necessarium est) auditoribus diuina ultionis timorem incutere, legat Esaiam prophetam, qui illum locum tractat his verbis: Abiecerunt legem Domini, ideo iratus est furor Domini in populum suum, & percussit eos. Et alio loco, Ultionem capiam, & non resistet mihi homo; quonia iratus super populum meum, effundam super eum indignationem meam. & omnem iram furoris mei. Et multo vehementius terrorem incutit, cum dicit: Vab Assur, virga furoris mei & baculus, ipse est; in manu mea, indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, & contra populum furoris mei, mandabo illi, vt auferat spolia, diripiat praedam, & ponat illam in conculcationem quasi lutum platearum. Qua verba calamitosis

hisce

hisce temporibus maximè conueniunt: quando quidè magna orbis terra pars, sathana tyrannide oppressa, immanissimo Turcarum tyranno, eius ministro, subiecta est ita, vt ciuitatum, prouinciarum, rerum publicarum, atq; illustrium regnorum, quæ in eius manus venerunt, commemoratione, populis diuina iustitiæ terrorem orator possit incutere. Verùm calamitatem humanã cupiens ante oculos ponere, vt deterreat à vitijs, lamentationes Hieremiæ prophetæ diligenter legat, quas S. etiam Gregorius Nazianzenus, vt ipse in quadam oratione scripsit, in rerum prosperitate legere consueuerat: vt ea ratione seipsum temperaret. Iam verò quoniam nullus est præstator magister, à quo mentes in Deum trahi possint, quàm sanctus Spiritus; idè precibus, et sanctis sacrificijs inuocandus est, atq; inuitandus, vt ipse pro Christiano oratore loquatur, ipse suggerat, ipse doceat. Quamobrèm hortamur clericos, vt neq; hanc commotionis partem, neq; vllam aliarum adhibeant; immò ne ad dicendum quidem audeant assurgere, nisi inuocato Spiritu sancto, & nisi corde puro & contrito, illud semper in animo habentes; Spiritus sanctus effugit fictum, & non habitat in anima subdita peccatis.

Quid sit commotio, & quòd Stoici, qui omnes affectiones appellârunt morbos, & idè eas extirpandas censuerunt, vehementer errauerint: & qua ratione bonæ à malis distinguuntur. Cap. III.

CV M commotio sit quedam mentis incitatio, sine qua ingrata & exanguis fit oratio; dabit operam Eccle-

Ecclesiasticus orator, ut, quemadmodum sanguis per totum corpus diffunditur, ita in omnibus orationis partibus quaedam insint, quae ad commouendum valeant; nunquam probabit Stoicos philosophos, qui humanitatem extirpantes, omnes affectiones morbos appellabant. Sed potius sciat utiliter à benignissimo patre Deo hominibus datas, ad eius nominis gloriam, ad animarum salutem, & ad populi etiam Christiani utilitatem; illudque verissimum esse, medias esse affectiones inter virtutes & vitia: sed distingui etiam posse hac ratione, nimirum si sursum ferantur, si in caelum dirigantur, oriri virtutes: si in terra depresso iaceant, nasci vitia; verbi causa, si concupiscibilis illa vis, quae est in hominis anima, in caelum dirigatur, laudabiles & verè Christianae oriuntur affectiones, amor Dei & proximi, gaudium, tedium huius seculi, timor periculorum, quae imminet in hac vita, atque etiam iustus dolor, quod nobis ipsi iter impediamus ad caelestem illam patriam, & spes ac sancta quaedam confidentia, quam, resignationem in Deum, nobis licet appellare; sin autem vis illa deorsum tendit, omnia peccata inde nascuntur: inde cupiditas inanis gloriae, inde auaritia, inde turpis voluptas nascitur. Eadem ratione si irascendi vis illa, diuinitus hominibus tradita, sursum feratur, excitatur & alitur praestantissima affectio, quae dicitur zelus; & cum ad inferiores corrigendos adhibetur, est nutritrix disciplina & correctionis magistra; ex qua, veluti ex fonte oriuntur Christianae virtutes, fortitudo, martyrium, constantia, magnanimitas, Christiana aequitas, & quaedam alia, quas philosophi ignorauerunt.

Quod

Quòd fons omnium affectionū bonarum, sit amor Dei; malarum verò, amor mundi inordinatus; & qua ratione excitandi sint auditores ad amorem Dei, & ad desiderium cælestis patriæ.

Cap. IIII.

EXCITABIT autem Ecclesiasticus orator in primis ad amorem, qui est fons omnium affectionum, cum est rectus, bonarum: cum est peruersus, malarum; qui est via, qua itur ad Christū: & ostendet nullam viam tutiorē nobis demonstratā: & vt magis commoueat animos, dicet, eo nobiliore queng₃ esse, quo nobiliora et præstantiora diligit: Deū esse amabilissimū, quia benignissimus, quia pulcherrimus; immò quia fons bonitatis, benignitatis, pulchritudinis, & omniū bonorū: esse diligendū, quia dominus clementissimus est, quia dissimulat peccata nostra, expectans nos ad pœnitentiam, quia nos tuetur, quia bona omnia nobis largitur, quia hereditatem sanguine filij sui nobis præparauit eternā: ad hunc amorem Dei, in quo omnis Christiana religionis vis sita est, excitans populum, quod sæpè Ecclesiasticus orator facere debet, pluribus verbis exponet, verissimum illud esse, quod veteri prouerbio dici solet, Nec regnum, nec amorem socios admittere, fieri non posse, vt idem diligat Deum & mundum; idcirco his vtetur propositionibus ad excitandum desiderium cælestis patriæ, qua pijs mentibus maxime desideranda est: in eo, qui diligit mundum, non esse charitatem Dei: addat, difficile, immò potius nulla ratione fieri posse, vt presentibus quis fruatur & futuris bonis,

bonis, et in utroque seculo appareat gloriosus, et de delicijs transeat ad delicias: nos qui utimur hoc mundo, sic eo uti debere, tanquam non utamur: verè mundum esse hypocritam, cum insidiarum & dolorum plena sint omnia; & quòd, licet bonus rudibus appareat, valde tamen eum immoderatè diligentibus perniciosus sit: & de prateritis voluptatibus nihil nos habere, nisi reatum; de futuris, nihil, de presentibus, solū nunc: quod scimus, quàm sit fluxum. quo loco B. Gregorij pontificis verbis utentes, ad populum sæpè se clerici poterunt conuertere: Ecce mundus, qui diligitur, fugit; & quia eum retinere non possumus, necesse est, ut cum ipso labamur. quibus verbis addenda est illa sententia: Dies mundi sicut umbra praterunt. quanto magis quis sequitur umbrã suam, tanto magis illa fugit. ad quam rem in animis auditorum imprimendam, prophetarum oracula commemoranda sunt: verba illa Esaie recitanda, Clama, dicit Dominus Esaie, qui respondit, quid clamabo? Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri, quæ verba proferēs orator, interpretis munere fungens, maximè commouebit. Quarè dicit, clama? quia multas voces per seruos suos emisit Dominus surdis. Verè omnis populus est fœnum, verè sumus fœnum omnes; ac etiam floribus similes sumus, qui ex herba producuntur pulchri & iucundi, paulò post exarescunt, & ad nihilum recidunt. Ostendet etiam vapor similem esse hanc vitã, similem nebula, quæ citò, solis radio apparen-te, resoluitur. Sæpè illa B. Augustini verba inculcanda sunt: O misera vita, inquit, quotiès decepisti? quotiès seduxisti? quæ, dum vidèris, umbra es, dum extolleris, fumus es: dulcis es stultis, amara sapientibus. Hac ad tollendum

dum

dum impedimenta amoris Dei, & ad excitandum desiderium celestis patriæ, plurimum valent. Inculcandum est etiam sæpè, religionem, quam profitemur, esse amoris regulam: si ea, quæ verè amabilia sunt, amentur à nobis, & amoris nostri moderator sit Spiritus sanctus; omnes virtutes nasci, desiderium vitæ æternæ, sanctū gaudium, salutarem pœnitentiã, castum timorem Dei, seruentem zelum, consolationem in rebus aduersis: vbi desit sanctus hic Dei amor, nasci cupiditatem, voluptatem, desperationem, audaciam, odium, inuidiam, & huiusmodi.

Quomodò excitandi sint quidam boni viri ad amandos semetipsos & proximum.

Cap. V.

INTERDV M neceßè est excitare quosdã viros bonos, qui alijs præsumt, ad amandos semetipsos, hoc est, ad amandam hanc vitam, cum præsertim eam populis vitalem ipsi, aut boni viri iudicauerint; nimirū vt alijs proficiant, & vt sanctarum virtutum vsu, celestem patriã magis mereantur. Quod tamen cautè faciendum est, cum maior hominum pars, vitam cupiãt protrahere, vt voluptatibus diffuant, vt diuitijs & honoribus abundant, qui amor maximè oratori Ecclesiastico est tollendus, vt miserabilis illa indulgentia, qua placemus nobismetipsis, à sensibus nostris euellatur. Hæ sententiæ explicandæ sunt, eum qui amat animam suam, quod nihil est aliud, quàm sibi indulgere; illã perdere, hoc est, visiõe Dei seipsum priuare: amandum proximum: ad hunc amorem nos impellere naturam: diligendum non lingua & verbo, sed opere
& ve-

et veritate: diligendū, vt nos Christus dilexit, cuius amor fuit gratuitus, vehemens, & constans. quo loco inconstantiam huius seculi licebit reprehendere: quod homines nesciant diligere, nisi ex illo amore opes sibi parent, aut vt impura voluptati seruiant, ita vt voluptuarij potius, aut mercatores rectius, quàm amici reperiantur. eundem dicat nos patrem habere Deū, eodem preciosissimo Christi sanguine redemptos, eundem habere magistrum Spiritum sanctum, eandem matrem Ecclesiam, eisdem vti sacramentis, eiusdem nos terra filios, ad eandem nos patriam adspirare, verè nos esse fratres; communicanda omnia nostra, hoc est, ad communem utilitatem conferenda, ingenium, memoriam, linguā, quidquid longo studio didicimus, quidquid Dei beneficio nobis concessum est.

Quomodò parētes amare debeant filios suos,
& filij parentes.

Cap. VI.

QVONIAM multi, cum se maximè putant diligere filios suos, eos imprudentes odio habent; & cum beatos esse cupiant, eos peruersa disciplina miseros efficiunt: excitandi sunt maximè parentes ad amandos filios, ad procuranda filijs suis ea bona, quibus abuti nunquàm possint, Christianas virtutes, in primis timorem Dei; & per increpationem ille dicet: Amatis vos filios vestros, qui ad iracundiam vestra iracundia, ad auaritiam vestris sordibus, ad blasphemiam impuro vestro ore, ad contumeliam, luxuriam, ac insolentiam malè partis diuitijs eos armatis: odio habetis filios vestros, miseros efficitis, eosq; idola vobis conflat, virga

Virga parcitis, indulgentia vestra deteriores efficitis, calamitatis vestrae artifices estis. Ad filios conuertens sermonem, B. Thoma sententia probabit, multo vehementiorem esse amorem parentū in filios, quā filiorum in parentes: quia est diuturnior, & quia de sanguinis coniunctiōe sunt certiores: grauisimū scelus esse, iniuria afficere illos, qui de nobis ita sunt benè meriti, quibus organū vsus est Dominus, vt in lucem veniremus. Obiurgandi sunt ingrati filij, & perterrefaciendi, & dicendum, eos Deum sine dubio vltorem habituros.

Quomodò impellendi sint coniuges ad mutuum amorem.

Cap. VII.

QUONIAM verò inter coniuges multa oriuntur discordia, multa rixae; necesse est saepe hortari, vt se mutuo diligant: ad quem amorem vbi excitati fuerint aliqui, quos earum satietas cepit; reprehendendi sunt qui ardentius amant vxores suas, quā decet, ita vt adulteri videantur; & vt mancipia saepissimè seruiunt vxoribus suis, earum vanitati ita indulgent, vt patrimonium consumant. Vxores ad amandos viros suos excitandae sunt, ad fidem seruandam: saepe dicendum, bonas vxores de virorum suorum salute esse sollicitas, sanctificatos multos viros infideles per mulierem fidelem: quod Valeriani, qui sanctitate Ceciliae sanctificatus fuit, exemplo confirmari potest.

Quomodò excitentur auditores ad amandam patriam.

Cap. VIII.

ACCIDIT saepe, vt ad amandam patriam necesse sit auditores impellere; cum tā pauci reperian-

G

tur,

tur, qui proprijs cōmodis omnia non metiatur, & publicis commodis priuata non antepōnāt: amare patriam, est bene velle patriam, bonam & beatam illam cupere, atq; præclaris legibus & honorū omnium generibus cumulata. Quare qui adulationibus, qui blanditijs in animos illorum, qui præfunt, illi student; qui nouis sumptibus & pompa se alijs præferūt, & equalitatem tollunt; patriam corrumpunt, non amant. Ostendendum est, Urbem Romanam communem omnium Christianorum esse patriam, in qua est sita sacrosancta Sedes Apostolica, pro qua vel mori pulcherrimum, & honestissimum est. Accommodare poterit hæc orator hominibus in oppidis, et etiam ruri habitantibus, & dicere, inde cognosci, si quis oppidum aut villam, in qua natus est, diligat, si Ecclesiam parochialem ornare studeat, si puerorum curam habeat, ac si filij essent; si res communes rectè administret: mortuos esse pro patria multos apud Romanos commemorabunt: multo æquius esse, mori pro defensione religionis, & multo optabilius nobis, qui vitam expectamus æternam.

Quomodò excitandi sint amici ad mutuum amorem.

Cap. IX.

INTERDV M excitans amicos, hoc est, homines ætate, moribus pares, electione inter se coniunctos, ut se verè diligant, hortetur: caueant, nè se mutuò blandis vocibus amicos & fratres appellantes, odio habeant: nè domestici sint inimici, animarum suarū interfectores; sanctum nomen esse amicitie, consensionem animarum in sancta religione, in amādo Deo, in Christianis virtutibus exer-

exercendis. Qui idem volunt, cum volūt ea, qua legi Dei aduersantur, inimici rectius appellandi sunt, quā amici; volūt enim sibi inuicem mala, cum turpissimarū voluptatum conscij et administri sunt: cū vsuris enecāt homines, cum semper laudant, vt placeant, non corrigunt, nē displiceant. Exclamabit aliquandō, nomen amicitiae ē Rep. Christiana, tāquā in exilium missum: illos etiam, quos sancta mater Ecclesia coniūctissimos esse vult, quos compatres nominat, nullam filiorū communium curam habere: ad licentiam, ad multa plerunque peccata, sanctam illam coniūctionem adhiberi solitam: commemorabit etiam, eorum cor vnum in Christo esse debere, & omnia habere communia, fidem, spem, charitatem, participationem sacramētorum, delectari iisdem ieiunijs, eisdem orationibus, lectione eorundem sacrorum librorum.

Qua ratione excitandi sint auditores ad resignationem in Deum, & ad zelum.

Cap. X.

ORATORIS Ecclesiastici erit, ad resignationem in Deum auditores excitare, vt collocēt omnes suas spes in benignissimo illo mundi & bonorum omnium parente Deo: nihil deesse volatilibus cali, multo minū necessaria Christi. nis, qui fratres domini, filij Dei adoptiui, heredes futuri caelestis patriae sunt, nullo vnquā tempore defutura: vt imur hoc nomine resignationis, donēc magis proprium occurrat, quae est affectio lenissima, & tranquillissima animi à diuino amore profecta: qua quis diligēs Deum, confidit, nihil sibi defuturum, nihil cupit, nihil

querit, nisi quod Deo placere sibi persuadet. Ad hanc excitabit orator Ecclesiasticus hac ratione, quia illi, qui seruiunt regibus, quo modestiores sunt, eo gratiores esse consueuerunt; multo magis id seruis Dei conuenire, qui nihil aliud petentibus, nisi ut fiat voluntas eius, multo plura solet concedere, quam ipsi ausi fuissent petere. ad quendam admirabilem effectum amoris, hoc est, ad extasim populus non est excitandus; cum tanta perfectionis non sit capax, et donum sit precipuum Dei, quod paucissimis est concessum. optanda potius est nobilissima illa affectio, quam populis proponenda. Ad zelum, qui est quidam feruor mentis, quo quis debet excitari ad proficiendum cum illis, qui profecerunt, excitandus est populus, excitandi sacerdotes, commouendi illi, qui praesunt ciuitatibus, oppidorum administratores, ne patiantur, populum alios sibi deos constituere, quam vnum Deum, cali & terra dominum: cautionem adhibeant, ne transfugiant ad sathanam, & ut zelotypi facere consueuerunt, qui obseruant, an eorum vxores cum amatoribus loquantur, obseruant etiam quid dicant, respiciunt nutus & actus: ita ipsi considerent, num pauperes opprimantur, num occidantur vsuris homines, num voluptas corrumpat animos eorum, quibus praesunt, num heresis aliqua ratione possit irreperere, num praua aliqua consuetudine ciuitas contaminetur, num otio praestantia corrumpantur ingenia, num recte in doctrina Christiana insituatur populus. Ad quem zelum excitare eos, qui praesunt, poterit Ecclesiasticus orator hunc in modum: eos esse Dei ministros, populorum patres, exemplaria virtutum, ad imitandum proposita; grauissimam poenam illos daturus, qui sua gubernatione dere-

deteriores homines effecerint : maximè ad hunc zelum excitandi sacerdotes Dei ministri, vt animas sibi creditas diligentius, quàm zelotypus vxorem suam, custodiant, obseruent, instituunt, corrigant, diligant, sæpè de moribus singulorum interrogent, non parcant sceleratis & flagitiosis, nonnunquam improuisò adeant oppida, ecclesias, vicos, vt explorent, si ad lenitatem, virtutem episcopo & parochò dignam, quisspiã est natus, seueritatem, eius muneri interdum valdè necessariam, induat; audiat & imitetur magistrum magistrorum Dominum, qui eiecit numularios de templo. quo loco illa verba per increpationè proferat: *Zelus domus tue comedit me: & acriter accusabit deambulantes in Ecclesia sancta Dei, non audientes verbum Dei, iridentes sanctos homines, qui frequentia sanctissimorum sacramentorum delectantur: & cum de gloria Dei agitur, opes, honores, & vitam ipsam esse negligendam dicet. Præcepta ad excitandos auditores ad amorem, tractabimus, multo plura dicturi, cū de varietate auditorum tractabimus.*

Quòd nunquàm ad odium, nec etiam ad indignationem auditores sunt excitandi.

Cap. XI.

QVAE à philosophis, & ab ijs, qui artem Rhetoricam tradiderunt, ad excitandum odium & indignationem scripta sunt, ea, vtpotè Christianis, & maximè clericis, inutilia & perniciofa, omittimus. Excitare odium in imaginem Dei filium eiusdem patris Dei, cuius omnes sumus filij, & ad eandem hereditatem vocati, non

solū à Christiano sed etiā ab homine alienissimū est. peccata esse odio habenda, & maximè vitanda, iam ostendimus; non inde tamen sequitur, peccatorem, quem iustum efficere potest Dominus, qui sua pœnitentia potest alios ad pœnitentiā excitare, odio esse habendā: eius potius causa dolendum, & pro eo, veluti pro fratre, orandum: & cogitandum sæpè, ac vehementer timendum, nè & nos cadamus. Indignatio autem, est dolor ex bono alterius, quem illo indignum iudicamus, quæ perturbatio, vt philosophi scribunt, in illos in primis cadit, qui se dignos maximis honoribus esse intelligunt: dolent igitur, aut quia nō consequuntur, quæ indigni sunt consecuti; aut quia pares illos sibi vident factos, quos inferiores existimant. quamobrem huiusmodi perturbatio fortasè non est laudanda, neq; excitanda, cū suspicienda sint Dei iudicia, & Christiani hominis sit, omnes sibi anteferre, alios se meliores putare: & fieri etiam possit, vt qui mali & indigni honoribus fuerint, mores corrigant, & illis se honoribus dignos prabeant. Nec vituperanda est omninò publicè hæc affectio: potest enim interdum à virtute proficisci, quia tamen meliorem animam non efficit, & humano generi non prodest, non expedit, vt in cœtu hominum excitetur.

Quomodò commouendi sint animi ad iram, hoc est, ad zelum honoris Dei, & ad mansuetudinem. Cap. XII.

IR A est dolor mali presentis, aut non sine dolore: ad hanc commotionem vtile erit interdum oratori Ecclesiastico populum concitare. nunquam tamen concitabit,

bit, nisi propter honorem Dei. quam iram, aut potius zelum honoris Dei, expressit diuino numine afflatus David his verbis: Irascimini, & nolite peccare. Irā vindicta appetentis, & illustris cum dolore appetitionem in illum, à quo se quispiam, aut aliquem suorum palam neglectum, atque contemptum merito putet. Aristoteles definit: ex qua definitione colligitur, hanc potissimum esse huius commotionis excitanda causam, nimirum contemptum. superbum enim animal homo, tantum abest, ut contemni a quo animo ferat, ut haberi qui non est, magni fieri maxime appetat: à quo genere perturbationis semper studebit Ecclesiasticus orator auertere auditores; & probabit, latandum potius nobis esse, cum contemnimur, cum nos nihili faciunt homines, cum contumelia afficiunt, cum detrahunt; hæc esse phar maca maxime accommodata ad sanandam superbiam nostram; regem regum, & dominum dominantium, Christum Dei filium, in hoc mundo despectum, contumelijs varijs affectum, orasse pro calumniantibus & persequentibus se, & cum maximis iniurijs afficiebatur, mansuetudinis nobis reliquisse exemplum. Ira Christiano homine digna est, in eum cum dolore concitari, qui Deum celi & terra dominum non agnoscit, & Beata semper virginem Mariam matrem Dei, & aduocatum nostram, sanctos aeterna vita fruentes, innocentes etiam viros debita veneratiōe non prosequitur: qua ira rectius fortasse, ut paulo antè diximus, appellari potest zelus, quo sancti viri amici Dei, commoueri consueuerunt, ut est apud David: Mei autem penè moti sunt pedes, penè effusi sunt gressus mei, quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns. Et alio loco, Zelavi super facientes

iniquitatem. Ad quam commotionem populus concitan-
 dus est aduersus hereticos, & aduersus publicos pecca-
 tores; maxima tamen adhibita cautiōe, vt semper intel-
 ligat, qui audit, orandum esse pro ijs, quibus irascitur;
 & nihil esse, cūm de honore Dei non agitur, mansuetu-
 dine amabilius; nihil etiam Deo atque bonis viris, acce-
 ptius. Mansuetudo est compositio animi, & frænatio ira-
 cundie, amicitiarum conciliatrix, bona existimationis
 nutritrix, discordiarū expultrix, alumna pacis, & iucun-
 dissima humanae vitae socia: in qua virtute qui magis pro-
 ficat, maiorem sapientiæ & bonitatis famam consequi-
 tur. Ad mansuetudinem verò sepè neceſſè erit animos
 impellere; cūm iniuriarum, simultatum, atque odiorum
 plena sint omnia: satis miseros esse illos, qui in nos iniuriā
 intulerunt, quia iniuriosi sunt, quia peccauerunt: sed an-
 dum animum, quia illud est vincere, quia illud est imitari
 Christum, illud est adspirare ad vitam aeternam.

Quomodò commouendi sint animi ad Pœni-
 tentiam. Cap. XIII.

DO LENT, qui malè se habent: & cūm in malis
 nihil iure collocari possit, nisi peccatum, morbus
 grauissimus animæ; declarandū est, salutarem esse dolo-
 rem volūtarium: pœnitentiā esse peccatorū medicinam,
 sine qua sanari nemo potest, sine qua qui è vita, peccatis
 maculati, decedunt, perpetua morte condemnantur, esse
 iniquitatum interitum, lachrymarum alumnam, salutis
 spem, donum cælitus datum: eam non fornicatorem re-
 nuere, ab ebrio non auerti, non abominari idolatram,
 non

non adulterū repellere, non maledicum insectari, non reprobare blasphemum, nō superbum, sed omnes suscipere, omnibus communicare, omnibus calū aperire, & omnes ad caelestem illam patriam ducere. Verūm cū nihil sit, quod magis animam nostram deprimat, quā peccatū, onus grauiſſimum, quod Zacharias plumbi similitudine expressit, & David illius naturam sic descripsit: Iniquitates meae supergressae sunt caput meum, & sicut onus graue grauatae sunt super me: ostendat Ecclesiasticus orator, hoc onere animam nostram, per pœnitentiam liberari, ita vt vsque ad calum facile possit euolare: idēd Christum dōminum ostendisse, per eam regnum calorum ad homines appropinquare, cū dixit: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum calorum: & B. Ioannem Baptistā exclamasse: Facite fructus dignos pœnitentiae, quoniam ecce adest regnum Dei: per eam latronem in calum receptum fuisse: per eam Dauidem, post flagitium, iterūm Spiritum sanctum recepisse: per eam Mannassen, post cruenta facinora, acceptum Deo factū fuisse: per eam Petrum apostolum, postquā ter Christum negauerat, peccatum deleuisse; & Paulum, persecutorem nominis Iesu, blasphemum, contumeliosum, inter Apostolos relatum fuisse. Hunc locum interdūm poterit Ecclesiasticus orator exclamatione augere, in hunc modum: O pœnitentia, quae peccatum, miserante Deo, remittis, & paradisum aperis, quae contritum sanas hominem, & tristem exhilaras, vitam de interitu reuocas, pristinum statum restauras, honorem renouas, fiduciam das, vires & gratiam tribuis: ô pœnitentia, quid de te dicam? omnia ligata tu soluis, omnia soluta aperis, omnia aduersa mitigas

mitigas, omnia contrita sanas: o pœnitentia, misericordie mater, & magistra virtutũ, magna opa tua, quibus reos liberas, reficis delinquentes, lapsos erigis, desperatos recreas: tu auaritiã respicis, horres luxuriã, linguã combibes; mores componis, odisti malitiã, excludis inuidiã. Ad hanc sæpè orator Ecclesiasticus auditores excitabit hac ratione; Nihil esse calamitosius, quàm peccare, quàm disungi à Deo, Christi acie deserta, veluti transfugam diabolo seruire, ingratum esse peccatorem in Deum, patrem benignissimum, crudelem in semetipsum, qui natus ad vitam eternã, propria salutis inimicus. se ipse perdat: peccati comitem esse plerunquè infamiã: pauperes, obscuros homines, atque etiam corpore infirmos, non esse miseros, si benè acta vitã conscientia sustententur: miseros esse, qui peccant. Peccare autem sic oratorio quodam modo hoc loco describimus, vt B. etiam scribit Anselmus, est debitũ Deo honorem adimere, subtrahere ei obedientiã. Atque ad commouendos animos ad sanctam Pœnitentiã, cùm natura comparatum sit, vt illis malis doleamus, quæ nostra culpa nobis scimus accidisse, commemoranda sæpè erunt illa verba: Perditio tua ex te, Israel; &, Quoties volui te congregare, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Verissimã esse illam Pauli Apostoli sententiã, sæpè dicet: Vult omnes homines saluos fieri: falsum illud esse commentum, fato atque constellationibus ad quadam scelera homines cogi: conscientiam, esse domesticum & verum tribunal, commemorabit, vt sanctus scribit Gregorius Nazianzenus; nihil esse detestabilius apud Deum, excusatione peccati. Quare sic vitam nostram instituendam esse, vt nosmetipsos

metipfos accuse mus, & doleamus: confiteamur peccata nostra, et satisfaciamus: ostendat etiam, maximas pœnas duros illos, qui non egerint pœnitentiam. nam si, vt Apostolus inquit, irritam quis faciens legem Moysi, sine vlla miseratione, duobus aut tribus testibus moriebatur, quanto maiora supplicia merentur ij, qui benignissimum patrem Deum peccatis suis irritauerint? Quare ad pœnitentiam, tanquam ad arborem vitæ, confugiendum esse inculcabit, expellendum à nobis peccatum: quandoquidem quasi coluber in prœcordijs hominũ parit mortem, & quasi serpens, venenum spirat, & lethiferum generat morbum: audiendum atque imitandum Dauidem, pœnitentiæ exemplar, dicentem; Genua mea infirmata sunt à ieiunio; & caro mea immutata est propter oleum.

Quibus rebus commouendi sint auditores ad
luctum. Cap. XIII.

DOLORIS frater, & pœnitentiæ filius est luctus, nobilis Christianorum hominum virtus, vanitatis & stultitiæ expulsor, sapientiæ socius, & beatitudinis fidelissimus comes, quemadmodum Dominus noster in Evangelio testatum reliquit, cum dixit: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. nam quemadmodum seruus plorans, propitium reddit dominum suum, filius patrem lachrymis mitigat, & paruulus plorans, asperam matrem mulcet; sic etiã peccator profusis lachrymis placat iram Dei, ad eiusque se amicitiam adiungit. Quamobrẽm ostendat Ecclesiasticus orator, summam in hoc apparere Dei benignitatem, vt quod ipse prima mulieri peccanti,
tan-

tanquàm peccati pœnam, dederit, cùm dixit: In tristitia
 paries filios tuos, in salutē humani generis voluerit con-
 uerri: nam sicut tristitiam peccatum peperit; ita & tri-
 stitia peccatum contriuit: & quemadmodum vermis in
 ligno natus, ipsum postea corodit, sic peccati tristitia, ip-
 sum peccatum comminuit. Hortetur auditores, vt luctu
 preoccupent pœnam, quam pro suis peccatis merentur, ro-
 gum peccatorum extinguant, non iam aquis multis, sed
 paucis lachrymis. nam quamuis magnus sit peccati ignis,
 modica tamen lachryma eum extinguit: respōdeant iu-
 dici, priusquàm in pratoriū veniit; desleant nō pœnam,
 sed peccatum: neque solū illud desleant, sed desleant a-
 mare, quemadmodum & Petrus: de profundis clament,
 & deducant fontes lachrymarum, quò Dominus miseri-
 cordia motus, peccata dimittat, clemens etenim est, ipse
 quippe dicit: Nolo mortem peccatoris, sed magis vt con-
 uertatur, & viuat. ostendat autem lugendum esse, quòd
 nosmetipsos ignoremus, ac perditè nimium diligamus, q̄
 in huius vitæ peregrinatione, non secus ac si nunquàm
 essemus morituri, nobisipsis placentes, non Deo viuamus:
 quòd imaginem Dei, ad quam formati sumus, deturpe-
 mus: quòd exules, obliti caelestis patriæ, hunc mūdum pa-
 triam nostram esse ducamus, hæredesq̄, amplissimi regni
 hereditate nosmetipsos priuemus: quòd filij Dei adopti-
 ui, & fratres Christi, eius preciosissimo sanguine redem-
 pti, filij diaboli, culpa et ignauia nostra, efficiamur: quòd
 puluis, cinis, vmbra cūm simus, multa nobis arrogemus; et
 in hominibus, quorum proprium est, decipi & decipere,
 spes collocemus: charitatis, qua est virtutum omniū ani-
 ma, expertes, nec patientes simus, nec benigni, plerunquē
 inui-

inuidi: quæramus tantū quæ nostra sunt: cupidiores huius vitæ, quàm oporteat, in Dei voluntate nō conquiescimus, nimium sæpè studium in rebus non necessarijs ponentes, tempus conteramus, verborū aucupes, inanis gloriola cupidi, semper discentes, et nunquàm ad scientiam peruenientes, vulgus pessimum magistrum sequamur, adulemur nobismetipsis, dulci laudum veneno delectemur, veluti morbo phœnetici diuinitus nobis traditas medicinas auersemur, in rebus aduersis animum abijcimus, in prosperis efferamur: lugendum esse, quòd varijs huius vitæ fluctibus, aut non perueniamus ad portum, aut in portu naufragium faciamus: quòd in huius vitæ militia aut simus trans fugæ, aut, si interdum ad Christi castra reuertamur, miserabiliter vincamur: quia ea, quæ opus est animi constantia, sub vexillo Christi non militamus: lugendos communes orbis terræ morbos, nusquàm tutam fidem, virtutem plerunquè iacere, innocentes opprimi, improbis honores deferri. Hoc autem in primis lugendum est, contaminatam atque corruptam esse Domini nostri Iesu Christi sanctissimam religionem, peste variarū heresum: sanctæ Ecclesiæ matris nostræ nouos quotidie inimicos exoriri, regnare impietate, dominari crudelitatem, imperare tyrannicam libidinem. quo loco de calamitatibus reipublicæ Christianæ, & de Turcarū tyrannide, multa accommodari possunt hoc tempore: & locus ille Hieremiæ explicandus, Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontes lachrymarum, & plorabo die ac nocte interfectos meos? Non lugendos esse, qui mortui sunt, pro illis potius orandum; vitam hanc esse ludum, somnium, nequaquam stabilem, motum aëris præteruo-

teruolantis nauis mare, nauigantis vestigium, vaporem, rorem matutinum, florem manè virentem, vesperè marcescentem; multa cōmoda asserre mortem, statuere terminum peccandi, varijs periculis & calamitatibus homines liberare, præbere aditum ad aternam & beatam vitam, vt præclarè in quodam opusculo de bono mortis, sanctus scribit Ambrosius.

Quomodò excitare possint auditores ad Ieiunium. Cap. XV.

POENITENTIAE pars, et virtutum Christianarum parens ac custos, est ieiunium. Quarè ostendat Ecclesiasticus orator, ieiunium ad iram Dei placandam, & peccata expianda, sed sæpè etiam ad impetrandum aliquid à Deo, adhibitū fuisse. Niniuitas, auditis illis verbis, Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur, ilicò ad ieiunium vniuersos confugisse, vbiq; saccum, vbiq; cinerem, vbiq; fletum & eiulatū, atq; sic urbem periculis ereptam fuisse: Moysen, & Eliam, si quãdò ad Deum volebant accedere, & quantum homini fas est, alloqui, à ieiunio opem petiisse. Daniele, leonum lacum ieiunium ingredientem, mitem ab immitibus illa sum rediisse: tres pueros apud Babyloniam, caminum ingressos, atque in igne multo tempore colloquentes, egressos igne ipso fulgidiora corpora habentes; quoniam corporum natura, ieiunio corroborata, cum natura ignis certabat, indequè ipsa victoria secuta est. Quam rem explicans Ecclesiasticus orator, per interrogationem dicet: Audistis pugnam admiratiōe dignam? audistis nouam, inauditamq; victoriam? Ieiunium igitur miramini, alacriq; animo illud susci-

suscipite; quoniam & in camino fert opem, & in leonum lacu custodit, demones fugat, & Dei reuocat sententiam, scelerum furorem reprimat, et in veram libertatem vindicat, summamq; pacem et tranquillitatem affert. Quod si Deus hominem à principio condēs in Paradiso, eum ieiunij lege voluit cohibere, cum dixit: de omni ligno paradisi comede, de ligno autē scientie boni & mali, nē comedas; multo magis illud extra paradisum necessarium dicendum est: si ante plagā vilis medicina fuerat, multo magis post plagam. si nondum bello voluptatum insurgente nobis arma fuerant opportuna, multo magis post voluptatum, vitiorumq; praelium, à demonibus nobis illatum: & sermonem concludens, ostendat necessario nobis bene viuendum, à ieiunio auxilium esse petendum. quam vocem si Adam, communis generis humani parens, et calamitatis humane auctor, audiuisset, nequaquam illam secundam audiuisset: Terra es, & in terram reuertēris.

Qua ratione excitandi sint auditores ad misericordiam. Cap. XVI.

DOLORIS species, est misericordia, qua nascitur ex miseria alterius, iniuria laborantis. quo loco tacite Christianus orator obiectioni respondeat, si quis duritiam cordis sui, iudicet defendat; quod qui inopia & calamitate premuntur, ea miseria digni sunt: tunc per increpationem dicat; neminem non esse multis peccatis obnoxium, eos qui huiusmodi voces proferunt, maximè peccare, cum ipsi misericordia egentes, Dei parte sibi assumant. S. Gregorius Nazianzenus ad hanc virtutem populū excitans,
in ex-

in exordio orationis de amandis pauperibus, auditores omnes appellat pauperes, & egentes gratia Dei: & S. Chrysoſtomus ſermonem ſcripſit, quo oſtendit, curioſè nō eſſe ſcrutandum, boni an mali ſint pauperes. quod cū optimus quidam vir animaduertiſſet, dicere conſueuerat, ſe aliquanto libentiùs prauis hominibus eleemoſynas largiri, ſi fortè ea ratioe eo beneficio, quo, teſte conſcientia, ſe indignos agnoſcunt, dent gloriã Deo, & ad pœnitentiam erudiantur. Multa ſanctorum patrum leguntur orationes de eleemoſyna, in quibus præclaræ cohortationes reperiuntur. Locorum aut hæc eſt ſumma, omnes eſſe pauperes, omnes egere miſericordia Dei, ſolos tamen illos eſſe miſeros, qui carent miſericordia: artem qua ſtuſſimam eſſe eleemoſynam, miſericordia filiam, licitam & ſanctam quandam fœnerationem, diſtributionem pecuniarum in pauperes: diuites auaros eſſe, fraudatores, raptores: quo quis plures habet filios, eo diligentius eleemoſynis ei inuigilandum; vt propitium Deum eis efficiat, vt S. ſcribit Cyprianus. illud etiam B. Ambroſii eſt inculcandum: Non pauisti, occidiſti: et illud repetendum, mandãſſe Dominũ unicuiq; de proximo ſuo: eius eſſe terram, & plenitudinem eius, orbem terrarum, & vniuerſos, qui habitant in eo; diuites eſſe diſpenſatores diuitiarum Dei; eleemoſynam peccatum exinguere, maximum eſſe beneficium, vt inquit Cyprianus, tam ſalutare, & tã facile nobis relictum remedium.

Quomodò excitanda ſit miſericordia erga mortuos. Cap. XVII.

MIRABILES etiam ſunt quidam mortui, nimirum illi, qui in Purgatorio degunt: quorum ſordes,

Sordes, hoc est, ea peccata, quæ iusta pœna & satisfactiõe prorsus deleta non fuerunt Purgatorio, hoc est, vt D. Augustinus scribit, emendatorio igne, purganda sunt. Aduersus eos excitanda est misericordia nobilissima, et vere Christiana commotio: vt qui audiunt, non solum misereantur animæ suæ, quod misericordiæ est caput, & eorum, qui viuunt, auxilio egentium; sed misereantur etiam mortuorum, egentium maximè suffragijs nostris, sanctis sacrificijs sacerdotum, orationibus, ieiunijs, & eleemosynis, vt remittantur eis pœna, & ab illa, in qua sunt calamitate, liberentur: superat enim, vt sancti homines scripserunt, ille dolor, illa calamitas omnes miseras, quibus humanum genus cruciatur. Hic autem locus commodissimè tractari poterit eo die, quem oratiõibus pro mortuis sancta Ecclesia dicat, & accommodari poterunt illa verba Iob: Misere mini mei saltem vos amici mei, quasi parentes mortui, atque etiam aui & attau, illas voces è loco Purgatorij emitte videantur.

Qua ratione excitandi sint auditores ad timorem. Cap. XVIII.

TIMOR, est dolor ad malũ imminens: omnia imminēt mala non timentibus Deum. timere autem Deum, est nihil eorum, quæ genda præcepit, omittere, vt S. scribit Gregorius: ad quem excitandũ, hi loci erunt aptissimi: time ndum Deum, quia omnipotēs, quia iustus, quia Dominus: Omnipotens dixit, & facta sunt: creauit verbo omnia, eaq; tuetur ac regit. Iustus rerum ordinem non patitur perueri, honorem sibi adimi non permittit.

H

Ciuita-

Ciuitates, prouincias, regna ob peccata euertit: timendus, quia dominus, quo nomine sæpè utitur: Ego dominus, ad terrendos eos, qui eius imperium non agnoscunt. Verba prophetarum tanquam diuinae voces, sunt proferenda: Dominus sanctus & fortis, amulator est, nec ignoscet sceleribus vestris: & si seruiatis dijs alienis, conuertet se, & affliget vos, atq; subuertet. Tremendi iudicij sunt voces illæ, quas Esaias proferebat: Ululate, quia propè est dies Domini, quia vastitas à domino veniet; & verba illa Ioëlis: Cõturbentur oës habitatores terræ, quia veniet dies Domini, quia propè est dies tenebrarum & caliginis: atq; illa Oseæ proferenda sunt: Audite verbum Domini filij Iyrael, quia iudicium domini cum habitatoribus terræ, non est enim veritas, nõ est misericordia, non est scientia Dei in terra. Maledictum, mendacium, furtum, & homicidium, adulterium inundauerunt, & sanguis sanguinem hoc lugebit terra, & infirmabit omnis qui habitat in ea. Iudicij extremi descriptio maximè pertinet ad hunc locum, quæ præclarissima est in oratione Gregorij Nazianzeni, cuius quædam in verba afferemus: Quid faciemus, inquit, eo die, cum nos coarguent peccata nostra, et aderunt acres & acerbi accusatores, qui accepta à Deo beneficia, peccatis nostris opponent, & à nobis rationem exposcent? Postremò nos abducent, à nobismetipsis condemnatos, & proprio iudicio ita conuictos; vt ne dicere quidem possimus, nos iniquo iudicio circumuentos, penas dare. quod quidè in maximis calamitatibus consolationè solet asferre: & paulò post inquit; Eo tempore sedes proponetur, & antiquus dierum iudex sedebit, & libri aperientur, & igneus amnis fluet, & lux ex antiqua parte,

& pa-

& parata tenebrae, & quae sequuntur. Inculcandum est
 sapere, neminem potuisse, nec posse effugere diuinam iusti-
 tiam, quo diutius dissimulat Deus peccata hominum pro-
 pter poenitentiam; eo grauiore poenas illos manere, qui in
 peccatis persistunt: vitae breuitas, inopinata & immatu-
 ra multorum mors, ad timorem multos erudire solet: do-
 cent varij morbi timorem Dei, docet sterilitas, docent va-
 ria calamitates, acerrimi aduersarij; quibuscum perpe-
 tua pugna nobis est, timorem maximè excitare debet, in
 primis diabolus, qui tanquam leo rugiens, circuit, qua-
 rens quem deuoret: qui, vt sanctissimus scribit Basilus,
 postquam ab auctore suo defecit, inimicus Dei, hominis
 ad imaginem eius constituti, est factus; qui idè dicitur sa-
 thanas quia bono aduersatur. ita enim illa vox usurpa-
 tur in libro Regum impostor, calumniator, peccati impul-
 sor, et accusatur qui interitu animarum gaudet, ad noua
 scelera committenda, exemplo aliorum semper inducens.

Quòd ad timorem commouendi sint ij, qui re-
 bus secundis efferuntur.

Cap. XIX.

AD timorem excitandi sunt ij, quibus omnia è sen-
 tentia eueniunt: ac propterea efferuntur, atque eis
 proponenda sunt illa verba B. Hieronymi: Vbi tranquil-
 litas, ibi tempestas est: quae explicans Ecclesiasticus ora-
 tor, dicere poterit, tunc maximè oppugnari Christia-
 num, cum se oppugnari nescit, grauiore illos esse mor-
 bos, qui non sentiuntur: rerum affluentiam ac prosperita-
 tem, insolentiae matrem esse consueuisse, quod exemplo
 Dauid confirmari potest, qui dum à Saul iniurijs affice-
 retur,

retur, dum persecutionibus ageretur, dum per desertam fugeret, nè in eius manus incideret; semper innocentiam suam seruauit: & ided dicebat, Tribulationem & dolorem inueni, & nomen Domini inuocaui. at ubi, deuidis hostibus, pace fruebatur, in spurcissima illa grauissimi adulterij & homicidij peccata prolapsus fuit. Quare non immeritò in suis psalmis cecinit: Noli emulari in eo, qui prosperatur in via sua. Ostendat igitur sapientes viros, etiam apud ethnicos orare Deum solitos, vt aliqua ratione eorum prosperitatem temperaret. quod preceptum Christianis in primis conuenit, quorum est proprium benefacere, & iniurias ferre: quibus cum acerrimis & grauissimis inimicis pugna est proposita: qui nisi certent, coronam non consequuntur, quos semper decet esse pauidos, & veluti peregrinos, de caelesti patria semper esse sollicitos. moneat prætereà, vt populus in rebus prosperis, inconstantia huius mundi recordetur: mortem, quæ longè abesse non potest, ante oculos habeat: Deum largitorem omnium bonarum rerum agnoscat, multos sanctitate & doctrina, & varijs virtutibus insignes sæpè commemoret, quibus Dominus tantam bonorum copiam est largitus, vt propria peccata crebrius & libentius, quæ ceteri cogitent, vt ea confiteantur, vt ad magis cognoscenda diuina beneficia, & ad gratiarum actionem excitentur, quos fortassè alloquebatur propheta, cum dicebat: Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore: quæ verba interpretans beatus Augustinus, inquit: Exultatio, vt gratias agamus; timor, nè cadamus.

Quomo.

Quomodò auditores ad verecundiã sint com-
mouendi.

Cap. XX.

DICAMVS de pudore, siue verecundia, qua cum timore magnam affinitatem habet. nihil autem est aliud pudor, siue verecundia, quàm quaedam extenuatio animi, ex malis orta presentibus, prateritis, atque futuris, ob qua subeunda sit ignominia alicuius nota. Hac affectio est digna Christiano, ad quam excitari auditores debent, argumentis in primis sumptis à contrarijs; cū nihil possit esse tam alienum à Christiano, quàm impudentia, qua est contemptus earum rerum, quas verecundi maximè reformidant, flagitiorum magistra, disciplina aduersaria, superbia filia, calamitatum socia. Excitãdi sunt auditores ad pudorem, & ad verecundiam; & declarandum, quàm sit turpe deserere aciem Christi, & transfugere ad sathanam, quàm sit ignominiosum membra Christi contaminare, imaginem Dei transformare in naturam bestiarum, quod voluptatibus in primis fit: turpissimum autem est, à fide parentum recedere, extra Ecclesiam viuere, sanctissimis sacramentis, veluti cibo non ali.

Quomodò excitãdi sint auditores ad gaudiũ.

Cap. XXI.

GAVDIVM, est affectio animi alicuius presentis boni opinione concepta. Ad gaudium excitari possunt auditores, commemoratiõe maximorum beneficiorum, qua diuinitus nobis collata sunt; in primis, in solennitatibus, quas sancta Ecclesia Spiritu sancto edocta, ce-

lebrat, & fidelibus tanquàm diuinae bonitatis atque clementiae cōpendia proponit: Gaudete, inquit D. Paulus ad Thessalonicē. in Domino semper, sine intermissione orate, gratias agite, quae verba cū B. Basilius duobus sermonibus explicaret, ostendit, cum gaudio orationē, cum oratione gratiarum actionem esse coniungendā: gaudēdum est, vt sanctus ille vir dicebat, cogitatione, quod cū nihil esse-
mus, homines facti sumus, ad imaginem cali & terra domini, mente & ratione praediti, quia Deum cognoscimus, & creatoris pulchritudinem, artes & disciplinas percipimus: ac veluti per quasdam notas Dei prouidentiam & sapientiam legimus, discernimus bonum à malo, bonum appetere, & malum fugere à natura sumus edocti, alienati à Deo ob peccatum; iterum precio sanguinis D. N. Iesu Christi gratiam recuperauimus, à miserrima sathana seruitute liberati. Spes resurrectionis, bonorum angelorum expectatio, caeleste regnum sancto gaudio nos implet: eiusdem patris, qui est omnium pater, omnes sumus filij, eandem sanctam Ecclesiam, cuius lacte enutriti sumus, habemus matrem: communis omnium Christianorum hereditas est. Nemo igitur debet nō gaudere, immò iudicium benè constituti animi, est gaudium: Gaudendū omnibus, non solum rebus prosperis, quibus ad gratiarum actionem excitamur; sed etiam rebus aduersis, quia dum nos corrigit Deus, vt verè filios, non autem vt adulterinos videtur diligere: gaudendum, quod nobis, grauissimis morbis laborantibus, non deest medicus, neque medicina, Christus Iesus: quod nobis in huius vitæ peregrinatiōe tutissimam viam demonstrat: in hac erroris caligine, veritatem aperiat, in hac ymbra mortis, vitam nobis praestet:

gau-

gaudendum, quòd oratione in calum, quasi ascendamus, quia diabolo, vt inquit Hilarius, possumus resistere: sed in primis gaudendum, quòd per eam cum Deo coniungimur: gaudendum maximè paterna Dei prouidentia, & ea cura, quam de nobis habet. Sanctus ille propheta Hieremias, Ecclesiam ad latitiam incitat his verbis: Hæc dicit Dominus, audietur in loco isto vox gaudij, vox sponsi & vox sponsæ, vox dicentiũ, Confitemini Domino exercituum, quoniam bonus Dominus, quoniam in æternum misericordia eius. Et Baruc: Exue te, Hierusalem, stola luctus, & vexationis tuæ, & indue te decore & honore, quia in Deo tibi est sempiterna gloria, circumdato te diploide à Deo iustitiæ, & impone mitram capiti tuo honoris æterni: Deus enim ostendit splendorem suum in te, qui sub celo est. Ad sanctum gaudium populus excitabitur, cum de frequentia sacramentorum sermones habebuntur, panem esse, qui de celo descendit, vt si quis illũ manducauerit, non moriatur: panem vitæ, salutarem animæ nostræ cibum: licere nobis, si volumus, vesci ambrosia illa celesti, & cum Christo coniungi, quo nihil potest esse præstantius, aut optabilius: Gaudendum esse tanto & tam celesti beneficio, quod diuinitus nobis concessum est. quotidianum esse panem, non esse semel in anno sumendũ, quo sapius eum quis sumit, eo tranquilliorẽ vitam agere. Ad latitiam etiã, & ad Christianum gaudiũ excitare solent populũ concionatores, nuntiantes plenarias Indulgentias siue Iubilea, quæ ita Spiritu sancto edocete summi Pontifices, Christi vicarij fidelibus largiri iustis de causis consueuerunt: latandũ esse orator Ecclesiasticus dicet Christianis, q̄ post multa peccata, quæ grauiter punienda essent,

H 4 post-

postquam is, qui solus delet iniquitates, Deus culpam sacramento penitentiæ nobis remiserit, dispensator honorum, Ecclesia administrator, Christi vicarius Romanus Pontifex pœnas etiam remittat, ex meritis preciosissimi sanguinis Christi, cuius vna gutta sufficeret ad redimendos omnes, qui fuerunt, qui sunt, & qui futuri sunt homines; ex meritis itidem B. Mariæ virginis, sanctorum omnium, precibus fidelium, ut pœna, qua digni eramus, liberemur, misericordiæ & indulgentiæ diuinæ participes efficiamur. Verum tanto beneficio addendum est, neminem posse gaudere, qui sanctissimo penitentiæ sacramento à Deo peccatorum suorum veniã non impetrauerit; qui vitam, ut D. Augustinus scripsit, non mutauerit, ut vitam acciperet Sanctissimam Eucharistiam.

Quomodò consolandi sunt ij, qui rebus aduersis animo deiecti sunt.

Cap. XXII.

CV M multis & varijs periculis hominum vita sit exposita, & multa quotidie accidant, quibus, quæ natura humana est infirmitas, maximè perturbamur; idem infirmum, nè dicam miserum, animal homo, sæpè cōsolatione maximè indiget. quam nobis sic liceat describere: dolorum et sollicitudinum moderationem à recto iudicio, & à spe diuinæ providentiæ, & paternæ ipsius gubernationis profectam: cuius totius consolationis, cum sit Deus idem, qui est pater misericordiarum, excitandus est populus, ut è celo consolationem in rebus aduersis petat & expectet, ad quam orator Ecclesiasticus populum ita poterit

terit excitare, exemplo illorum, qui ex tribulationibus in primis maximam vtilitatem ceperunt, vt Ioseph, qui in exilio, et in terra paupertatis suae, ad eum dignitatis gradū peruenit, vt vniuersa Aegypto p̄ficeretur: filij Israel, quanto magis ab Aegyptijs opprimebantur, tanto magis multiplicabantur, & crescebant: exul Ezechiel in Chaldaea, in medio captiuorū vidit admirabiles Dei visiones: Nabuchodonosor rex in rerum prosperitate arrogans & superbus, ab hominibus eiectus fuit, & in bestia commutatus, tandem sensum, quem amiserat, recuperauit; quia, quem prius blasphemauerat Deum, laudauit. quibus, & plurimis alijs exemplis ostēdere poterit orator, rebus aduersis affligi & tentari homines, aut, vt eorū virtus, tanquā aurū in fornace probetur, atq; exerceatur; aut, vt eorum peccata expientur. Tribulationes & tentationes, dicat orator (vtimur his & quibusdā alijs nominibus in Ecclesia vsitatis, quia oratorem Ecclesiasticū informare studemus) erudire homines, ad multas virtutes, ad humilitatem, ad patientiā, & in primis ad prudentiam: Deum hac ratione reprimere illos, qui rebus secundis insolentes sunt: tribulationem esse pedagogum ad timorem Dei, esse expultricem contumeliae, incontinentiae, vanitatis: verissimas esse illas sententias: Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum: et, Iuxta est Dominus ijs, qui tribulato sunt corde: nullum esse malum, ex quo elici non possit bonum. quod docens S. Chrysostomus, in quodam sermone inquit: Passus es malum? si vis, non est malum; gratias age Deo, & est bonum. quod praclare cognouerat vir ille diuino numine afflatus, qui in maximis tribulationibus constitutus, dicebat: Per singulos

dies benedicam te, & laudabo nomen tuum in seculum,
 & in seculum seculi. addat mala, quæ nobis accidunt,
 plerunq; nobis accidere propter peccata, quod S. Grego-
 rius Nazianzenus in oratione de plaga grandinis, affir-
 mare visus est; cum præclarissima peccatorum enumera-
 tione, ostendit grandinem diuino consilio è calo cecidisse.
 cuius aliquas sententias, quibusdam mutatis, quibusdam
 etiam additis, commemorans Ecclesiasticus orator dice-
 re poterit: omnes calamitates oriri, quia alius pauperem
 oppressit, terræq; partem occupauit, alius limites suos sce-
 leratè, vel fraude, vel vi extendens domum domui, &
 agrum agro adiunxit: vt vicino aliquid extorqueret, &
 hoc inximè studuit, vt vicinum nullum haberet; perindè
 ac si solus esset habitaturus in terra, quia alius vsuris ter-
 ram fœdauit, colligens vbi non seminauit, ac metens, vbi
 non sparsit: non ex cultura, sed ex pauperum egestate &
 penuria diuitias suas auxit: quia alius decimis Deo de-
 bitis, eundem cali & terræ principem defraudauit, imme-
 mor maximorum, quæ accepit, beneficiorum: quia alius
 nec viduæ, nec orphani calamitatibus commotus, nec pa-
 nem, cibumq; exiguum pauperi, immò Christo dedit: quia
 alius humiles cõtempnit, alius monentem odio habuit, alij
 obliuio eorum verborum: Benedictus Dominus, quoniam
 diuites facti sumus: opes industriæ suæ, Deo acceptas non
 retulerunt: alij frumentum mercati, sordidum quæstum
 ex eius caritate captantes, illa verba proferunt: quando
 effluet mensis, vt rerum precia augeamus, & thesauros
 recludamus? indè calamitates, diuina exigente iustitia,
 oriuntur: ideò grandines de celo cadunt, ideò terræ mo-
 tus vastant ciuitates, & horribiles fluiuiorum inundatio-
 nes,

nes,

nes, ideò fame, peste, bello, seuisimisq; tyrannis, tãquàm instrumentis, vtitur Deus, ad cõuertendum populũ suum: sed valdè deplorãdum est, quòd sicut eodem igne aurum rutilat, palea fumat; ità vna eadem afflictionum vis, multos quidem ad praeclarissimas virtutes exercet, sed plerosq; damnat, perdit, exterminat: quoniam omnes suas cogitationes & spes, cùm in rebus hisce fluxis & caducis, non in Deo, fixas & locatas habeant, diuinam voluntatem non agnoscunt, & amore proprio decepti, ignorant multo melius esse probari et tentari; quàm non tentari & reprobari. Quare tractet orator, nõ esse miserum corripì à Domino, plagis affici à patre, cùm ipse dixerit: Quos amo, corrigo & castigo. cumq; ipse fidelis Deus, non patiatur nos tentari supra id, quod possumus, sed miserrimum esse, plagis caelestis patris non fieri meliorem.

Quomodò excitandi sint auditores ad spem.

Cap. XXIII.

SPES est expectatio boni, ad quam excitat Christianos homines, Dei bonitas, Christi passio, & multorum martyrum beata mortes, quibus ad vitam peruenierunt aeternam. Pulcherrimus est locus B. Gregorij Nazianzeni, qui Ioëlis sententiam proferens, Quis scit, si conuertatur Dominus, et benedictionem relinquat? ipse subiungit: Ego planè scio, & sum diuinæ misericordiae sponsor. cùm enim ira diuinæ naturæ aduersetur, sine dubio, si voluerimus, ad virtutem, eius naturæ maxime propriam, ad misericordiã conuertetur. In solēnitatibus autem, in primis ad spem Ecclesiasticus orator excitare poterit, vt sanctissimo

Elissimo die natalis Domini, si ad populum, qui eo die ad
 Ecclesiam frequens conuenire solet, sermonem habebit;
 dicet, venisse in mundum filium Dei, vt cali ianua aperi-
 retur; factum hominem, vt nos aliquo modo dii efficere-
 mur: illum esse diem redemptionis nostrae, reparationis
 antiquae, & felicitatis aeternae: sublato esse errores, quo-
 niam venit magister ad ignorantia tenebras depellendas;
 ad morbos animi sanandos venisse medicum: regem de-
 mum natum esse, qui tyrannidem diaboli deprimeret, et
 mortem etiam ipsam profligaret. Sed maxime cauen-
 dum clericis, ne spem in auditorum animis ipsi excitan-
 tes, inanem fiduciam, vt alio loco iam diximus, inducant,
 ex qua tot haereses, tot calamitates profecta sunt: quam-
 obrem temperanda est semper oratio, ita vt dicat venisse
 quidem Dominum in hunc mundum, vt volentibus in-
 gredi portas cali aperiret, sanare quidem grauissimos
 morbos, quibus laboramus; sed minime sanare eos, qui
 medicum & medicinam respuunt; magistrum esse omnium,
 minime autem infelicem, qui disciplinam negligunt. Si
 ad populum, timore imminentis periculi perterritum, ha-
 bendus est sermo, vt hoc anno necesse fuit habere, quo mi-
 sericordia Domini maxime apparuerunt, vt propheta
 verbis vtar, quia ab immanissimo Turcarum tyranno non
 solum consumpti non sumus, sed gloriosam etiam victoriam
 Christiani principes reportarunt, afferenda sunt prophe-
 tarum grauissima sententia, praesertim Isaia: Noli time-
 re popule meus, Assur in virga percutiet te, & baculum
 suum leuabit super te in via Aegypti adhuc paululum et
 modicum, & consummabitur indignatio mea, & furor
 meus super scelus eorum, & suscitabit super eum Domi-

nus exercituum flagellum. quibus verbis ostendere poterit orator neminem vnquam, qui in Domino sperauerit, confusum esse: hæc verba locutum esse Dominum per prophetam: *Requiescere faciam potentes, superbiam infidelium humiliabo.*

Quòd hæc sancta Respub. quæ dicitur Ecclesia, est veluti corpus varijs distinctum partibus, & quòd excitandi sint auditores, vt in propria vocatione maneant.

Cap. XXIIII.

ET quoniam vniuersa Christiani orbis Respub. imaginem præ se fert nobilissimi cuiusdã corporis, præstantissima anima formati, dicat Christiana Reipublica animam esse religionem, corpus verò varia hominum genera, qua veluti membra illius corporis nuncupantur: nobilissima membra sunt, sacerdotes, Dei ministri, inter quos sunt gradus, ita vt omnes à Christi vicario pendeant, eumque in primis venerentur; eius veluti defensores, & charissimi filij sunt imperatores, reges, & principes, qui eo meliores sunt, quo magis à Dei ministro pendent, & sanctam matrem Ecclesiam consilio & opibus, sanguine etiam ipso defendunt. Hanc ipsam formam proponet Ecclesiasticus orator, ad hunc usum, vt doceat manendum vnicuique in vocatione sua: imperare esse difficilimum sibi, nedum cæteris, quare non inuidendum sacerdotibus, non inuidendum regibus, orandū potius pro illis, consilio, ope, & diligentia iuuandos, vt onus sustineant; carere reges et principes, episcopos etiam & sacerdotes huius vitæ solatijs: eorum vitam plenam periculis, laboribus, & solitudi-

citudinibus, plerunq; illos falli, vt illis detrabere, magnū
 sit peccatum: rectè illud dici posse, esse illos seruos, quia
 commodis aliorum, ad illos in primis spectat seruire: &
 profectò si homines saperent, nihil esse tutius, nihil opta-
 bilius, quàm parère, quàm sibi viuere, & ad vitam eter-
 nam, ad patriam nostram adspirare intelligerent; modò
 magistram quispiam non respuat, matrem & nutricem
 sapientia, sanctam matrem Ecclesiam: nihil potest acci-
 dere, ex quo bonum quisq; non possit excerpere: non bo-
 nos principes, interdum esse veluti pharmaca diuina iu-
 stitia: si populus in vjs Domini progrediatur, & oraue-
 rit, quos non bonos expertus est, diuino beneficio bonos
 euasisse cognoscer. Quarè illa sententia sape est explican-
 da, omnè potestatem esse à Deo: parendum Pontifici ma-
 ximo, Christi vicario, & illis, quos constituit, episcopis, &
 parochis, veluti ministris Dei, ministris diuina iustitia,
 aut diuina misericordia; ita etiam regibus, & illis, penès
 quos ea in vrbe siue oppido est rerum administratio: sape
 dicat occulto, sed sapientissimo Dei iudicio interdum fie-
 ri, vt qui minus digni sunt, imperent, pareantq; illis sa-
 pientiores: in quo argumento non diu morabitur, cum lo-
 cus potius se obtulerit, varias sollicitudines principum, &
 eorum, qui Rempublìcā administrant. proponet ad leuan-
 dam inuidiam illorum, qui priuatam vitam degunt, qui
 commoda priuata vitæ non considerantes, miserabiliter
 plerunquè affliguntur. Sed ob hanc causam in primis in
 hoc versabitur argumento, vt populum excitet ad aman-
 dos principes, à quibus gubernatur; et ad orandū Deum,
 vt illis subministret spiritum consilij, vt veluti parentes
 populorum, eorum salutem propositam habeant.

Varia

Varia auditorum genera distingui possunt, aut natura, aut disciplina, aut electione, aut occulto Dei iudicio.

Cap. XXV.

DISTINCTIONEM auditorum, aliqua diuisione comprehendendam iudicamus, vt in oratoris animo facilius imprimatur. Itaque dicamus, vt genera hominum, ita auditorum genera posse distingui. quatuor potissimum distinctionibus, aut natura, vt alij sint mares, alie feminae, alij parentes, alij filij, alij senes, alij iuuenes: aut disciplina siue arte, vt alij sint magistri, alij discipuli: electione, quia auditores quosdam sibi amicos deligant, etate, moribus, et conditione pares. distinguantur etiam occulto quodam Dei iudicio, qua forma dicendi utimur, ne fortuna mentionem, quam inane nomen sancti homines existimauerunt, faciamus: sic distinguuntur illi, quibus res omnes aduersae accidunt, & illi, qui in rerum prosperitate viuunt; distinguantur reges à subditis, domini à seruis, pauperes à diuitibus, nobiles ab ignobilibus. Ad quorum omnium auditorum genera, Ecclesiasticus orator se accommodabit hunc in modum: Mares sunt ad regendum aptiores consilio, fortitudine praestantiores, quam feminae: hiq; monendi sunt, ne mulieris sexus imbecillitatem despiciant; sed potius, vt sustentent & tueantur, participes religionis, spei, fidei, & charitatis, prudentiae, iustitiae, temperantiae, fortitudinis, virginitatis, ac etiã martyrij, factas feminas; non minus gratum illum sexum praepotenti Deo, quam nostrum: pro eo etiam sanguinem D. N. Iesum Christum fudisse: B. virginem eius matrem, vt omnium virtutum exemplar, vtrique sexui propo-

propositam. Mulieres verò excitanda sunt, vt affectiones moderentur suas; ne nimis velint, quod cupiunt: & quando vehementes in vtraque partem esse soleant, ad religionem, ad pietatis opera animum conuertant, imbecillitate natura excitetur ad deuotionem, mollitie cordis ad domum lachrymarum, ad salutarem luctum incitentur. cum verò maximè distinguantur viri & fœmina, coniunctione & solutione matrimonij, hoc est, coniugio & cœlibatu; ostendat pluribus verbis, nobilissimum & valdè expetendum cœlibatum, quia Angelicæ naturæ est propior, & eo varijs homines perturbationibus liberantur: moneat tamen, nè cœlibes iunctos matrimonio contemnant, suum periculum considerent, videant nè cadant, custodiant semetipsos; ocium caput voluptatum, & malorum omnium fugiãt, orent sine intermissione, pijs operibus studeant, episcopos & parochos suos adiuuent. Ad viros orationē conuertens, dicat accipiendas vxores cum timore Dei, amore filiorū magis, quàm ardore libidinis, vt illa benedictionem in filijs consequantur; verba Tobie iunioris proferenda: Filij sanctorum sumus: Itã coniungi non debemus, sicut gentes, quæ Deum ignorant. Et pluribus verbis ostendet, coniuges sancti matrimonij munera posse obire sine peccato, eiusdē sancti sacramenti gratiã, fomitem, & carnalem concupiscentiã debilitare, & reprimere, atq; à fornicatiõis & adulteriij vicijis præseruare; ardorem libidinis, temperandum: inculcabit, viro valdè diligendam vxorem, quia sunt duo in carne vna, quia vna est domus, vna mēsa, vnus lectus, vna possessio, eadem proles, cooperatio, subuentio, mutua in labore prouisio, ac necessariarum rerum procuratio: hanc ob causam dixisse

Aposto-

Apostolum ad Ephesios: Viri, diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam. subuenit calamitati Ecclesie Christus rex & sponsus, consulit rebus necessarijs, adiuuat infirmitatem, procurat semper eius commoda: quo exemplo excitandi sunt viri, vt instituant vxores, si aliquid discere cupiunt, patiatur interrogari, vt iubet idem Apostolus: illas doceant, ornamentum mulierum esse silentium, domus custodiam, & rei familiaris curam sine sordibus. Increpent, quando opus est, modestè, moderationem Iob imitantes, qui erranti & insipienti mulieri, nihil aliud dixit, quàm, Quasi vna de mulieribus stultis locuta es. excitandi, vt habitet cum vxoribus suis, vt Christus habitat in Ecclesia: quo loco verba illa principis Apostolorum recitabit: Viri, estote cohabitatores vxoribus vestris, quasi imperfectiori vasculo impertientes honorem, tanquàm coheredibus gratia: quo loco exclamare poterit, coniungi quamplurimos matrimonio, non benedictionem Dei spectantes, sed vim pecuniarum, sed formam corporis & affinitates: paucissimos esse, qui vxores suas instituunt; reperiri quamplurimas, quae articulos fidei nesciunt, ac praecepta legis Christianae non tenent, durissimos esse plerosque huius seculi viros in vxores aut indulgentissimos, aut plurimos vxores fugere, quotidianam earum formam fastidientes, & minimè illis cohabitare, plerunquè corpus suum fornicatione, aut etiam adulterio foedantes. quem locum tractans, quod ei saepe vsu venerit, ostendet, vxorem viro, debere fidelitatem, amorem castum, vt in primis cupiat virum suum esse sanctum: petat à Deo, vt vir suus proficiat in vjs eius: debere etiam timorem, qui ab amore proficiscitur, subiectionem, obe-

I dientiam

dientiam, reuerentiam: dicat Saram obedisse Abraha, illum dominum vocasse; iussisse etiam commemoret sanctum Apostolum, mulieres subditas esse viris suis, non permisisse dominari in virum, subiectas esse: quibus explicatis deplorare interdum commodissime poterit mulierum quarundam insolentiam & superbiam, qua quoniam magna dote nupserunt, aut quoniam viri sui, quod possent, imperium in eas non exercet, ipsae in illos crudelissimam exercet tyrannidem, infideles plerumque tantum abest, ut pro viris suis orent, ut deberent, ut illos ad insaniam suis iurgis studeant redigere, audacissime viros continent suos; regnare, non subiectas esse; dominari, non parere; coli a viris suis, non reuerentiam eis exhibere velint. qui locus profecto est exaggerandus, cum verissimum sit illud, quod de Lacedaemonijs scriptum est: dimidia felicitate carere illas ciuitates, in quibus recta non est mulierum disciplina.

Quo modo commouendae sint mulieres.

Cap. XXVI.

CVM saepe in coetu mulierum sermones haberi consueuerint, cumque praecipua mulierum virtus sit pudicitia, cuius corruptior est nimius cultus corporis; dabit operam Ecclesiasticus orator, ut a peruersa illa consuetudine foeminarum animos amoueat. Tractet illa verba Tertulliani, eas commouens: Perit ille in tua forma, si concupierit, & admisit iam in animo, quod concupiuit: & facta es, mulier, gladius illi. Et addendum est, cur expingis te, ut alij pereant? ubi est illud praeceptum: Diliges dominum Deum tuum, & proximum tuum sicut teipsum?

Deco.

Decorem non esse accusandum, vt felicitatem corporis et animæ. Dicit vrbana vestem cauendam maximè, nè noceat: Ac illa in mediũ afferenda sunt per increpationem: displicet forma, quã vobis donauit Deus? In ipso, arguitis & reprehenditis omnium formarũ ac totius mundi artificem, cum eam emendare, cum abijcere conamini, & ab aduersario additamẽta sumitis, quomodo præcepta Dei lineamenta non custodientes? Dominus dixit: Quis vestrum potest capillum album ex atro facere? contenditis cum Deo impiè: sumite de simplicitate candorem, de pudicitia ruborem; depingite oculos vestros verecundia, inserentes in aurem sermones Dei, annectentes ceruicibus iugum Christi, caput maritis subijcite, & satis ornata eritis: vestite vos serico probitatis, bysso sanctitatis, purpura pudicitia. ita ornata, Deum habebitis amatorem. Ita ex Tertulliano, paucis mutatis, aliquibus etiam additis, fœminas ad pudicitiam excitabit Ecclesiasticus orator. Cum verò ille sexus, sanctæ Ecclesiæ testimonio sit nobilitatus, eæ ad Christianam hospitalitatem, ad opera pietatis, ad infirmorum curam excitandæ sunt, & proponenda sanctarum mulierum exempla, vt illud Sunamitis, quæ virum deprecata, mansionem Eliseo edificauit, in eaque lectum, & sellam, & mensam, & candelabrum posuit; vt præteriens haberet quò diuerneret: & illud viduæ, quæ Eliam hospitio suscepit, eique cum nihil aliud haberet, quàm, vt scriptura declarat, quantum pugillus capere potest farinae, & paulum olei, omnia imperit. ipse Mediolani sermoni interfui illius ciuitatis Archiepiscopi, Cardinalis Borromæi, qui habitus fuit ad matronas, vt ad pietatis opera excitarentur quibus, cum

S. Helena Constantini imperatoris matris exemplum esset propositum; nimirum ut illa crucem Christi quaerebat, ita ipsa eundem Christum in pauperibus quaerent, eiq; ministrarent, miro pietatis studio accensa fuerunt. haec sunt opera digna, quae à mulieribus verè nobilibus, et praesertim à viduis, quae non habent viros, qui eas interpellent, exerceantur. Deinde hortandae sunt ad fundendas ad Deum preces, illis Apostoli verbis: Quae verè vidua est, instet obsecrationibus & orationibus die ac nocte, ut Anna illa prophetissa faciebat, quae usq; ad annos octoginta quatuor non discedebat de templo, ieiunijs & obsecrationibus seruiens nocte ac die. Ad has virtutes B. Augustinus in libro de viduis, viduam his verbis adhortatur: Esto sancta, humilis, & quieta; misericordiae & iustitiae opera indefinenter exerce; & quisquis te in opprobrium habeat, quisquis te subsannet, & inuideat, tu tantum Deo placeas, & quae Christi sunt geras: ante omnia incessabiliter Domini tui meditare mandata, orationibus et psalmis instanter incumbe; & si fieri potest, nemo te aliquando, nisi aut legentem inueniat, aut orantem. Virgines verò cohortanda sunt ad taciturnitatem, quia qui custodit os suum & linguam suam, custodit ab angustijs animam suam: ad humilitatem, quia Dominus respicit humilitatem ancillae suae: ad castitatem animi & corporis, quia mulier innupta & virgo cogitat, quae domini sunt, ut sit sancta & corpore, & spiritu: ad modestiam, nè, cum sint filiae Dei, sponsae Christi, angelis quam simillimae, impudentia sua in laqueos mali demonis incidant. Verum nihil est, quo vehementius foemina ad omnes virtutes excitari possint, quam exemplo B. Virginis Mariae, matris Domini, reginae caeli

nae caeli

na celi et terra, aduocata nostra. Quarè recitanda erunt ea, quæ in lib. de virginibus S. scripsit Ambrosius, quorum hæc est summa: vitam B. Mariæ non fœminarum solum, sed humani generis fuisse disciplinam: virginem fuisse corpore & mente, humilem corde, verbis grauem, prudentem; non loquendi, sed legendi studiosam; non incerto diuitiarum, sed in prece pauperis spem reponentem, intentam operi, verecundam sermone, solitam arbitrum mentis solum Deum querere, neminem ledere, aequalibus non inuidere, fugere iactantiam, rationem sequi, amare virtutem, prodire domo nesciam, nisi cum ad Ecclesiam conueniret, & hoc ipsum cum parentibus aut propinquis. Cum his moribus, fœminarum mores comparans orator, eas increpabit, ad imitationem illius, quam venerantur, cuius auxilium implorant, cuius humilitate & obedientia, infamia fœminei sexus deleta est, excitabit.

Quomodò commouendi sint parentes & filij.
Cap. XXVII.

IAM verò quia inter auditores Christianos multi sunt patres, multi sunt filij, & filius sapiens est gloria patris, ita filius insipiens, & peruersis moribus præditus, non solum est ignominia, sed etiam calamitas patris: excitandi sunt filij, vt non immemores tantorum beneficiorum, quæ acceperunt, & obliti maximorum laborum, quos pertulerunt parentes sui, præcipuo amore, vt paulò antè diximus, illos non solum diligant, sed eis etiam obediant in omnibus, quæ ad administrationem domus, rei quæ familiaris pertinent, hortationes, obiurgationes, &

salutaria medicamenta, ut maxima indicia amoris, accipiant: intelligant filij, se erga parentes suos satis gratos esse non posse, illos omnibus honoribus prosequantur. & verba illa Tobie, quæ magnam vim habet ad commouendum, explicet sæpè Ecclesiasticus orator: Honori semper habebis matrem tuam, memor enim esse debes, quanta pericula passa sit in utero suo propter te. & quod alio in loco scriptum est, dicat: Gemitus matris nè obliuiscaris. mala fama esse qui dereliquit patrem, & maledictum à Deo, qui exasperat matrem: succurrèdum parentibus, eorum vitam sustentandam, tristitia non esse afficiendos: vituperandos maxime, qui clandestinis matrimonijs eos conturbant, iustissimo Dei iudicio sæpè accidere, ut clandestina matrimonia, pœnitentia, calamitas, ac etiam infamia consequatur. Exclamet interdum Ecclesiasticus orator, peruersos filiorum mores commemorans, & calamitatem multorum parentum ante oculos ponens, peruersitatem & cõtumaciam filiorum suorum, esse pœnam eorum indulgentiæ, esse medicinam, qua eorum mollities sanari possit. Quo loco in medium proferat, & pluribus verbis explicet sententiã illam Salomonis in Prouerbijs; Qui diligit filium suum, instanter erudit eum: Et dicat, à natura insitum esse, ut parentes filios suos tueantur & nutriant: atque à sancta religione, in qua nati & educati sumus, hoc singulis impressum esse parentibus, ut à peccatis, quantum in ipsis est, eos reprimant, in bonis moribus instruant: corripiant, quando opus est, ac etiam puniant: stultitiam esse in corde pueri, virgam disciplina fugare eam: eum, qui parcat virgæ, odio habere filiũ suum: multos parentes in perpetuam calamitatem incidisse, quia negli-

negli-

negligentia sua, aut indulgentia, filij sui deteriores euaserunt: hac à parentibus postulari, vt filij in ijs erudiantur, quæ ad religionem Christianam pertinent: eum, qui docet filium suum, (vt scripturæ sacræ verbis vt amur) laudari in illo, & in obitu suo non tristari: filium sapientem, lætitiã afferre patri suo: filium stultum, mœstitiã esse matris suæ. Multa occurrēt hoc loco, quibus ignauitiã parētum multorum Ecclesiasticus orator possit reprehendere; quòd multi corrumpunt filios suos exemplo: quòd vltionum eos ministros atque hæredes, vt perpetuò sint miseri, efficiunt: quòd eos discipulos atque adiutores ad occidendos homines vsura, multi exhibeāt: quòd duritia sua filios suos ad iracundiam prouocent, & ita prouocent, vt pusillo (vt inquit Apostolus) animo fiant; quòd plerunq; accidit incontinentibus patribus, qui nouis aut nouercarum, aut meretricum amoribus irretiti, paterni amoris obliuiscuntur: quorum ignominia, ante oculos auditorum, interdum Ecclesiastico oratori est ponenda; eorum maxime, qui patrimonium, quod à parentibus acceperunt, & filijs suis deberent relinquere, iam imminuunt.

Quomodò commouendi sint senes.

Cap. XXVIII.

QUIA diximus distinctos auditores etiam ætate, vt alij sint senes, alij iuuenes, alij media ætate consistentes, hac sumus contenti distinctione; quia exquisitam illam distinctionem ætatum, non est neccesse in medium proferre. Ad senes conuertendus est sermo: qui ob vsum rerum, quem habent, cum metuant falli, sine

suspiciosi, sint timidi, sint auidi, sint difficiles ad speran-
 dum, sint etiam plerunq; inuerecundi: Ecclesiasticus o-
 rator cum illis ita agat, vt ostendat, hoc illis tantum me-
 tuendum esse, nè à se ipsis laedantur, nè se ipsos ignorent,
 nè nimium se ipsi fallant, nè temerè iudicent: honores
 huius seculi, opes, quibus tantoperè delectantur, suspectas
 habeant: illam timiditatem, que, refrigescente calore,
 illis inest, conuertant ad humilitatem amplectendã: con-
 fidant in Domino, in quo qui confidit, nunquam confusus
 est: prudentiam suam, qua didicerunt fallaces esse ho-
 minum spes & incertas cogitationes, non tanti faciant,
 vt promissiones Dei, eiusque liberalitatem, eadem men-
 sura, qua pollicitationes mundi, qui cum sit hypocrita,
 semper decipit, metiantur: si qui eos magnificare non
 videntur, non admodum curent: vereantur Deum, cuius
 oculis patent omnia: misericordiam, ad quam, natura
 quadam infirmitate, sunt inclinati, exerceant: profint
 consilio: auctoritate, qua possunt, doceant, qua vsus illos
 docuit: vicinorum filios, filios suos putent, hortentur, re-
 prehendant, subueniant: si verò diuites sunt, quo minus
 opibus egent, breuè ex hac vita migraturi, eo libentius
 eas communicent egentibus: cum natura beneficio, tyran-
 nide impura voluptatis sint liberati, dent operã, vt hono-
 rum & diuitiarum cupiditate se liberent: & vt in rebus
 humanis, fluxis & caducis, prudentia et longo vsu edocti,
 nihil audeant affirmare; addant quin potius semper, for-
 tasse; ita etiã, cum detrectatores aut maledicos audiunt,
 inculcent, fortasse non ita se res habet: & cum in rebus
 agendis, moderationem quandam præ se ferant, eandem
 moderationẽ adhibeant in expetendis honoribus, in optan-
 da hac

da hac vita. Ad hunc locum pertinent ea, quæ S. scribit Apostolus ad Timotheum: Senes sobrij sint, pudici, modesti, sani in fide, in dilectione, in patientia: anus in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino seruientes, ut prudentiam doceant. Cauebit Ecclesiasticus orator, nè senes increpet; hortetur eos potius, ut patres; iuuenes ut fratres; anus ut matres; adolescentulas ut sorores in omni castitate: cõmemoret parum interesse, etate quis an moribus sit iuuenis: delicato & voluptuario sene nihil excogitari posse infelicius.

Quomodò commouendi sint iuuenes, & medio ætate consistentes.

Cap. XXIX.

AD iuuenes verò sermonem conuertens Ecclesiasticus orator, quoniam facile sperant, & quia sunt rerum ignari, & quia abundant sanguine; ostendat quàm incerti sint exitus rerum, & quàm periculosum sit, de diuina misericordia nimium confidere. Cùm verò plerunq; ad liberalitatem sint propensi, cùm nesciant, quanto labore parentur opes; ostendat prodigalitatem esse multorum criminum originem: & eum, qui subtrahit aliquid patri suo, aut matri, grauissimè peccare. Cùm verò etiam ad magnanimitatem inclinati videantur, magnanimitatem Christianam affirmet in animi perturbationibus sedandis, & in remittendis iniurijs, quæ maxima victoria existimanda est, esse positam: & moneat, quando natura beneficio non sunt suspiciosi; caueant, nè decipiantur facillè, ne voluptate capiantur; nè pessimus consultor mundus, eos id minimè cogitantes, in aciem sa-

thana, relicta acie Christi, prauis consuetudinibus attrahat: ad misericordiam proni, misereantur animarū suarum; & caueant pericula, quibus eorum lubrica etas est exposita: verecundia amatores, vereantur viros bonos, sed in primis Deum: Sed cū maximè iuuenum animi perturbentur, explanet, nihil esse miserius, quàm domesticis seruire tyrannis: seditiosam, lachrymabilem, eamq̄ domesticam esse tyrānidem, si reginaratio, ministris atq̄ ancillis, nimirū cupiditati et iracundia, turpissimè seruiat: quo loco verba B. Petri in medium afferre poterit; Obsecro vos, abstinete à carnalibus desiderijs, quæ militant aduersus animā. Porro cū inconstantiā multa signa dare consueuerint iuuenes; doceat Ecclesiasticus orator, inconstantiā matrem esse leuitatem, cū facile credant, verba illa B. Ioannis recitentur: Charissimi, nolite omni spiritui credere. Non inferāt iniuriam, quia odiosi sunt iniuriosi, & iniuriarum finis est calamitas: cū sint laudis cupidissimi, quia haberi volunt qui non sunt; mendacium maximè fonti omnis veritatis displicere ostēdet; & dedecus etiā mentientibus afferre; modum adhibeant in omnibus: longissimā vitam, esse veluti momētum temporis, et veluti florem, qui manè virescit, vesperè decedit: non esse differendam poenitentiam: sibi ipsi & propriae salutis consulendū: adolescentiæ calorem & impetum sanctis exercitationibus, & pijs operibus temperent: alicui disciplina se tradāt: aliquem virum bonum, cuius exemplo & consilio, prudentiores et meliores efficiantur, deligant: adolescentiam, periculorum & insidiarum plenam etatem, valdè suspectam habeant. Ad viros, media etate consistentes, ita sermo accommodandus est, vt quo magis
in illis

in illis viget ingenium, iudicium, & memoria; eo magis diuinis muneribus ad aliorum vsu, & ad animarū salutem vtantur: in ea, ad quam nati sunt, & cui à primis annis se dediderunt, arte se exerceant: sine fuce & ostentatione senum consuetudine, prudentiam augeant: vita moderatione & grauib; colloquijs iuniores erudiant.

Quòd disciplina distinguuntur magistri à discipulis: religiosi & clerici, à laicis: & quòd magistri sint sacerdotes, qui Christum sequuntur, & eius præcepta docent.

Cap. XXX.

D*ISTINGVNTVR auditores, vt paulò antè monuimus, disciplina; vt alij dicantur magistri, alij verò discipuli: & inter magistros, alij sint rerum diuinarum, alij humanarum: quæ distinctio non solum ad mares, verum etiam ad fœminas pertinet: hoc vno excepto, quòd fœminis non licet sacras literas docere. quo loco erunt admonenda quædam vidua curiosa, per urbem cursitantes, vt moderationem retineant, orent, familiam suã benè administrèt, concionibus intersint, Missas audiant, operibus pijs se dedant, silentio modestiam præ se ferant Christianam. Porro magistrum optimum fuisse Iesum Christum D. N. Ecclesiasticus orator sapè ostendat: docuit enim vtilia, breui tempore, facilè docuit, omnia fecit, quæ docuit: quibus de rebus erit fortassè vtilius oratori Ecclesiastico, pluribus verbis differere in synodis, cum iussu episcopi sermonem interdū habet, aut in congregationibus, quæ in diecœsibus, discēdi, & se mutuo consolādi*

causa

*causa instituta sunt. Si ad populum interdum explicans
 Euangelium, hunc locum tractauerit; ita illum tracta-
 bit, ut se non bonum magistrum prius esse fateatur, atque
 ut hortetur populum ad orandum Deum, ut boni magi-
 stri ad erudiendam plebem Dei mittantur: verum ma-
 gistrum dicat esse Christum; sanctos Apostolos, et eos, qui
 illis successerunt, episcopos, eius fuisse hypodidascalos, aut
 ut usitato verbo utamur, repetitores: pessimum magistrum
 esse sathanam, quandoquidem suggerit res inutiles & per-
 niciosas, docere omni tempore; specie etiam virtutis sanctos
 fallere; docere discipulos suos fingere; aliter docere, ali-
 ter viuere. Sacerdotes interdum alloquens orator Eccle-
 siasticus, ostendet eos esse ministros Dei, ut iam saepe di-
 ctum est, illis multa dicta esse a prophetis, quae tanquam si
 diuina voce prolata essent, sunt proferenda; quemadmo-
 dum illa Malachiae: O sacerdotes, si volueritis audire, &
 si nolueritis ponere super cor, ut detis gloriam nomini meo,
 ait dominus exercituum, mittam in vos egestatem, & ma-
 ledicam benedictionibus vestris, & maledicam illis, quo-
 niam non posuistis super cor: ecce ego projiciam vobis bra-
 chium, & dispergam super vultum vestrum, stercus solen-
 nitatum vestrarum, & assumet vos secum, et quae sequuntur.
 Quo loco obseruare debet, ne locos huiusmodi tractans,
 sacerdotibus auctoritatem minuatur, & populum contra illos
 irriter: prima persona utatur, cum de sacerdotibus ad po-
 pulum dicit: verbi causa, illa Malachiae tractans, dicat:
 Nobis dicta sunt illa verba, quae sine lachrymis vix com-
 memorari possunt, ideoque afferuntur in medium, ut pro
 nobis, dilectissimi fratres oreis: Sed raro admodum coram
 populo ad sacerdotes conuertendus est sermo. in synodis
 potius,*

potius, & in congregationibus, quæ ab episcopis haberi solent, hic locus explicandus, et copiosè illa verba B. Chrysostomi explananda: Multi sacerdotes, pauci sacerdotes; cathedra nõ efficit sacerdotem, sed sacerdos cathedram: & in primis illa Saluatoris nostri: Vos estis sal terra, vos estis lux mundi; & pluribus verbis ostendendum est; in sacerdotibus requiri bonitatem, sobrietatem, castitatem, scientiam, idq; multis sententijs poterit confirmare: necessariam bonitatem demonstrabit testimonio Davidis, dicentis: Sacerdotes tui induantur iustitiam; & Esaiæ, qui scripsit: Mundamini, qui fertis vasa Domini: confirmabit necessariam esse sobrietatem, illis Dei verbis ad Aaron & filios eius: Vinum, & omne quod inebriare potest, non bibetis tu et filij tui, quandò intrabitis in tabernaculum testimonij: ad quã virtutem S. Apostolus Paulus Timotheum hortatur illis verbis: Sobrius esto: vt etur etiam eiusdem Apostoli verbis ad ostendendum castitatem in sacerdote requiri; qui eundem filium suum charissimũ monuit, vt in omnibus seipsum castũ custodiret; addet requiri in sacerdotibus bonos mores, eiusdem S. Pauli verba proferens: Nemini dantes vllam offensionem, nè vituperetur ministerium nostrum, sed in omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros. Vtile etiam erit sæpè dicere, valdè necessariam esse scientiã; & verba illa propheta commemorare: Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirent ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est; & incutere sacerdotibus timorem illis verbis: Quia tu scientiam repulisti, & ego repellam te, nè sacerdotio fungaris mihi. Quæ omnia à Deo paucis verbis propheta petijisse visus est, cum dixit: Bonitatẽ, disciplinam, & scien-

& scientiam doce me. Atq; sacerdotes in primis ad avaritiam fugiendā adhortandi sunt, cū verbis prophetarum, & præsertim illis Micheæ: Principes eius in muneribus iudicabāt, & sacerdotes eius in mercede docebant, & propheta eius in pecunia diuinabant; propter hoc Sion quasi ager arabitur, & Hierusalem quasi aceruus lapidum erit, & mons templi in excelsa sylvarum; tum etiam exemplis sanctorum hominū, in primis sacerdotum, ut Gregorij Pont. Max. sancti Martini episcopi, sancti Dominici, et quamplurimorum aliorum, quos sacrarum historiarum libri suppeditabunt.

Qua ratione excitandi sint auditores, de sacerdotibus & concionatoribus interdū non benè sentientes.

Cap. XXXI.

AD populum verò cū necessariò de sacerdotio dicendum est, verba illa D. N. Iesu Christi, in medium sunt afferenda: Quæ dicunt, servate, & facite; quæ faciunt, nolite facere: non contemnendos Dei ministros, sed eorum calamitatem potiùs lugendam, qui se tanto munere indignos ostendunt, & iustissimam Dei iram in se concitant. excitandi verò sunt auditores verbi Dei, discipuli apostolorum, concionatorum, et sacerdotum, quos audiunt, ut, quæ audiunt, mandent memoria, audiant cum fructu; non numerentur inter illos, de quibus scriptum est: Semper discentes, nunquàm ad scientiam peruenientes. Ad discipulos, quos sanctissimi viri, Christi disciplina imbuti, B. Augustinus, Hieronymus, Frãciscus, Dominicus, & Benedictus instituerūt, & sanctissimis suis regulis

regulis etiam mortui instituunt, sermonem habere non solent clerici. mutuo enim inter se religiosi viri, & in doctrina scholastica, & in omni literarum genere versati, se docent.

Qua ratione discipulæ sanctorum patrum, hoc est, moniales, commouendæ sint.

Cap. XXXII.

AD discipulas eorum, quos nominavi, sanctorum, hoc est, moniales, quidã iussu episcopi, sermonem habere consueuerunt: cum quibus ita agere debent, ut interdum ad metum, ad gaudiũ, reliquasq; sanctas affectiones, ut vile iudicauerint, excitent. Dicant, monachas in monasteria se abdidisse, non solum ut relictis parentibus, propinquis, et omnibus rebus secularibus, Dei præcepta ad salutem necessaria commodius obseruarent; sed etiam Euangelica consilia, quæ sunt, paupertas voluntaria, castitas perpetua, & obedientia integra, quæ ipsa Deo uouerunt, exequerentur. Quarè oportere, ut quemadmodum sanctus scriptum reliquit Basilus, qui balneum intrant, omnibus vestibus se spoliant; sic quæ, colendæ pietatis causa, monasteria ingrediuntur, statim omne pecuniarũ & ceterarum rerum seculariũ desiderium, omnes carnales cupiditates exuãt, & propria se uoluntate abdicent. Ad illas accommodari possunt illa uerba: Cùm votũ uoueris Domino Deo tuo, non tardabis reddere, quia requirit illud Dominus Deus tuus: et, si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatũ, Et illa, Audi filia, & uide, & inclina aurem tuã, et obliuiscere domũ patris tui, quia concupiuit rex speciem tuã. Et quæ à B. Apostolo scripta sunt:

Despon-

Despondi enim vos vni viro, virginem castam exhibere Christo. Atque ad excitandam in illis sanctam quandam letitiam, declaranda sunt illa verba: O quam bonum, & quam iucundum est habitare fratres in vnum; eas veluti sorores vnum in locum esse coactas, vt earum vna sit voluntas, vna sit religio, vna sit charitas; omnia denique sint communia, & ita habitent in domo Domini omnibus diebus vite sue: eis licere, in choro Deum alloqui, et in terris degentes, caelestem vitam ducere: Monasteria, si in ipsis sit pax & concordia, esse instar Paradisi; sin discordia in eis disseminata sit, esse instar inferni: nullam esse nobilitatem, quae cum nobilitate sponsarum Christi possit conferri: nullam beatitudinem in hac vita reperiri, eius tantum imaginem in monasterijs apparere. Commemoranda etiam sunt commoda, quae sentiunt; incommoda, quibus carent, non distrahi varietate negotiorum, non perturbari domesticis calamitatibus; non victum quærere, non discordias coniugum, dolores parturientium, molestias filiorum perpeti: cum Deo, non cum improbis hominibus, vt in hoc seculo viuentibus accidit, sermonem habere.

Quomodò humanarum scientiarum magistri excitandi sunt.

Cap. XXXIII.

MAGISTROS humanarum scientiarum ac artium excitabit orator ad ea, quae ipsi didicerunt, alijs impertienda: communicanda esse diuina munera; tanto magis crescere artes & scientias, quanto magis communicantur: quam facillimè & breuissimè fieri possit,

fit, quam profitentur artem, eam doceant; & in primis operam dent, vt reliqua omnes artes veluti ancilla, seruiant omnium reginae Theologiae; nè, tanquam mercatores, doceant libentiùs diuites, quàm pauperes; neminem excludant; nobilissimum eleemosynae genus esse, docere: quo loco perterrefaciendi sunt rhetores seculi, nè incautos adolescentes erudiant ad decipiendum, ad excitandas seditiones, multo magis philosophi, nè de mundi aeternitate, de immortalitate animae, ex sententia Auerrois nimium multa, & nimis subtiliter doceant, quod impudentis hominis, ac etiam impij esse, quispiam posset suspicari: quod prohibuerunt sancta concilia, non audeant, ostentationis causa, ad perniciem ingeniorum profiteri. Iurisperitos autè, medicos, & qui in alijs nobilibus artibus versantur, excitet Ecclesiasticus orator, vt cū timore Dei, artem exerceant suam. Medicis incutiat timorem diuini iudicij, si, eorum negligētia, egroti sine sanctis sacramentis Ecclesiae, ex hac vita decedant. Iurisperitos ad horribile iudicium vocet, si eorum culpa, lis protracta, ortae inimicitia, viduae aut pupilli oppressi fuerint.

De moribus amicorum, & de varijs eorum generibus.

Cap. XXXIIII.

ACCEDAMVS ad tertiam distinctionem, quae erat, vt electione auditores distinguerentur: quidam enim dicuntur amici; quidam, et si inimici non sunt, quia se mutuo non nōrunt, & nulla coniunctione inter se iuncti sunt, eo non appellantur nomine. Amicos interdum dicat omnes Christianos, quia communia sunt caelum & terra,

K

terra,

terra communis pretiosissimus sanguis Christi, communia sacramenta, communes preces Ecclesie; sed tamen magis propriè appellandos amicos, qui in aliqua societate, sub eodem vexillo, iisdem pijs operibus intenti viuunt, expectantes beatam spem: cuiusmodi sunt illi, qui habentur & nominantur fratres, alio nomine socij, quorum multa sunt societates, prout Spiritus sanctus alios excitat ad erudiendos pueros in doctrina Christiana, alios ad orationem, & ad frequentanda sanctissima sacramenta, alios ad propria corpora castiganda, alios ad consolandos eos, de quibus vltimum est sumendum supplicium. Hæc sancta amicitiarum genera, & plura alia, quæ non vtilitate aut voluptate, sed pietate, & vitæ sanctitate omnia metiuntur, quibus ocium fugitur, & auctori omnium bonorum Deo honor exhibetur, quàm maximè poterit, Ecclesiasticus orator laudet; atque hos piorum virorum, atq; etiam foeminarum, conuentus excitet ad perseuerantiam. Cùm ad illas sermonem habet; dicat, viam esse hanc vitam admodum difficilem & periculosam; illud verè dici posse, Væ soli: nos omnes egere aliorum auxilio, quo facilius iter faciamus, labyrinthū huius mundi extricabilem transeamus, perueniamus ad caelestem illam patriam: has veras esse amicitias, quas amor Dei, quas studium pietatis conciliauit, has esse stabiles & perpetuas: cauendum, nè subdolanus ille & perniciosus venator animarum nostrarum sathanas, discordias in sanctis societatibus interdum disseminet: precibus flagitandum esse auxilium; frequenti vsu sacramentorum, illius conatus frangendos; hanc legem instituendam, vt alterum quisque ferat, vt nihil dicatur, nisi implorato Spiritus

san-

sancti auxilio. si qua oritur dissensio, ad archipresbyterum, aut etiam, si opus est, ad episcopum deferatur.

Qua ratione commouendi sint milites.

Cap. XXXV.

CVM autem in hac vita varie oriantur perturbationes, variaque pericula immineant, quibus fit, ut optatissima pace frui non possimus, & idcirco bellum sit maximè necessariū: eliguntur quidam ad defendendam religionem & patriam, aut quia inter ceteros excellent, aut quia se ipsi offerunt, qui in disciplina militari versari dicuntur. Cum autem, ut Aristoteles scriptum reliquit, in urbibus sint supremi, mediocres, & infimi; milites inter supremos, & Reipub. defensores sunt collocandi. Quamobrè si interdum, ut tempore belli, orator Ecclesiasticus sermonem habeat; dicat sæpè, ad multos pertinere, defendere religionem Christi, pugnare pro sancta matris Ecclesie defensione, pro honore Dei, & pro ouibus, pretiosissimo Christi sanguine redemptis, si sit opus, moriendum esse: ad milites Christianos maximè spectare, iustitiã tueri, miseris hominibus subuenire: valde ignominiosum in militia esse, nihil aliud habere propositū, quàm ditari, quàm intemperantia se ipsum foedare, quàm, ubi quis victoriã reportauerit, à seipso, hoc est, à cupiditatibus suis, vinci. quo loco proponet illa verba sumpta ex lib. Regū: Esto vir fortis, & pugnemus pro legibus Dei nostri, & pro populo nostro. Quae verba explicās pugnent, dicat, oēs pro Christo, pro sanctis, sacramentis, pro sanctis monasterijs, pro virtutibus, pro libertate, pro pace, sumāt alacriter arma contra acerrimū Christiani nominis hostem, cōtra discipulū

Sathana, contra impurissimum omnium flagitiorum ac scelerum hortatorem, crudelitatis ministrum: non posse non vincere, qui sic pugnat, cum mori pro religione, ac etiam captiuum duci, maxima propriarum affectionum & cupiditatum victoria sit existimanda: qua ubi dixerit, moderata quadam oratione addere poterit, se vehementer optare, ut omnes Christiani milites, Ioannem Baptistam praecursorem Domini, magistrum sequantur, eiusque verba in animo imprimant suo. cum enim ad sanctissimum illum virum accessissent milites, eumque ita interrogassent: Quid faciemus & nos? legimus eum respondisse: Neminem concutiatis, neque calumniam alicui inferatis, & contenti estote stipendijs vestris. Nam ita se res habet: qui abutuntur imperatoria potestate, aut militari, ad grauidum, laedendum, aut opprimendum aliquem commilitonum suorum, aut etiam victorum, cum vita eorum parcendum esse existimatur; qui calumnias inferunt, ut pecuniam extorqueant, ij certe nobilissimam disciplinam dedecorant, & potius sathana milites, quam Christi putandi sunt. quod tamen argumentum attingendum, non pluribus verbis explicandum dixerim, nisi fortasse inter Christianos, eosdemque catholicos, geratur bellum; quo tempore, haec qua diximus, commodius & vberius explicari poterunt.

Quomodò mercatores debeant commoueri.

Cap. XXXVI.

SVNT qui hoc vitae genus sibi eligunt, ut mercaturam Sexerceant; qui si aliundè viuere possunt; sapientium virorum iudicio non sunt laudandi, nisi ad finem laudabilem,

bilem, ad collocationem filiarum suarum, ad eleemosynarum distributionem, ad subueniendum patriæ, quidquid labore comparant, conferendum statuunt. Non putarem mercaturam vituperandam; affert enim multas commoditates vitæ hominum, reddit etiam homines industrios; & ignauiam atque inertiam morbum ciuitatum, remouet; sed tamen sordida mercatura, & qua calamitate inopum crescit, vituperanda est. Recitabit interdum illa verba Ecclesiastici: *Negocians difficile eruitur à peccato. omnem fraudem, mendacium, & dissimulationem è mercatorum animis amouere studeat. Dicat veram mercaturam esse lucrari animas Christo; esse fœnerari Deo, quâdoquidem diuitiarum omnium largitor centuplum reddit, & etiam vitam eternam donat.*

Occulto Dei iudicio inter se differre principes, subditos, nobiles, ignobiles, diuites, pauperes.

Cap. XXXVII.

QUARTA restat distinctio auditorum explicanda, sumpta à fortuna, quam, licet imperitum vulgus cæcam, instabilem & temerariam dicat; nos tamen hæc omnia nomina reijcientes, quidquid fortunæ tribuitur, occultum & sapiens Dei iudicium nominamus: quo fit, vt alij reges sint, alij subditi; alij potētes, alij infirmi; alij nobiles, ignobiles alij; alij diuites, alij pauperes, vt iubeat sæpè ij, quibus satius esset parēre, præ sint qui potestate abutuntur; iaceant ignoti, qui magnis virtutibus sunt præditi; sint multarum diuitiarum hædes homines cupidif-

simi, vsum diuitiarum ignorantes, ad administrationem familia succedant ij, qui tutoribus egerent; quidam habitent ruri, qui ad danda consilia, & ad regendos alios essent aptissimi. Qua de re agens, splendidis verbis demonstrabit, Deum paterno imperio regere hunc mundū; in eius sapientia et paterna gubernatione acquiescēdum: omnes dici posse reges, si seipsos nouerint regere; omnes potentes, quia diuina gratia adiuti, possunt in sanctis virtutibus proficere; omnes nobiles, quia ad imaginem & similitudinem Dei effecti, fratres Christi, eius preciosissimo sanguine redempti, ad caelestem hereditatem sunt vocati; omnes diuites, quia participes diuitiarum, & thesaurorum suorum fecit nos Christus cali et terra rex, & bonorum omnium Dominus.

Qua ratione clericis agendum sit cum principibus, & subditis.

Cap. XXXVIII.

AD MODVM raro, & fortassè nunquam clerici, quibus scribimus, coram regibus & principibus sermonem habebunt. Si quando verò id illis accideret, eos monemus, vt turpissimum adulationis vitium vitent: coram Regem non laudent, neque principes; id enim non decet ministros Christi; nec etiam in magna populi frequentia audebunt ipsi eos reprehendere, non quidem villo metu, aut vlla spe, sed nè mouere seditionem videantur, & populi auram aucupari. Si inciderit locus, explicans aliquod euangelium, aut epistolam B. Pauli, regias virtutes proponat, religionem, iustitiam, clementiam, fortitudinem, temperantiam, paterno amore subditos complecti,

plecti, regium esse; populorum commoda spectare, nō sua, homines imaginem Dei gerētes in terris, exemplo & auctoritate, premio & pœna regere, subditos ad veras virtutes, ad caelestem patriam dirigere, seipsum in magna potestate vincere, esse virtutem heroicam, quam regibus necessariam sapientes viri putarunt. Quæcūm breuiter & dilucidè temperato quodam genere dicendi vtens, dixerit; populi benè instituti esse, pluribus verbis docebit, amare regem, aut principes suos, eorum consilia semper in meliorem partem interpretari, legibus obtemperare, consilio, opibus, quantum neceſse est, alacriter eos iuuare.

Quo modo commouendi sint rerum publicarum administratores.

Cap. XXXIX.

INTER auditores verbi Dei, plerunq; in rebus publicis adsunt multi, qui rem publicam administrāt; cum quibus multo liberiùs agendum est, cū ipsi non semper prasint reipub. vt perniciosum sit, ipsos in vllam suspitionem improbitatis adducere. Excitādi sunt hi ad politicas virtutes, sed maximè ad veritatem amādam, ad ineptas & malitiosas quasdam blanditias vitandas: & ad eos sermonem conuertens orator sapè, vt fecit B. Chrysostomus, cū ad Antiochenos concionaretur, disserat de vitando iuramento; cū in rebuspu. sapiſsimè ad conciliandā sibi omnium, etiam improborum, beneuolētiam, mendacijs, & periurijs ciues in hominum animos illabantur. Excitandi sunt etiā maximè ad anteponenda publica commoda suis; matrem esse communem rempu. alumnā pacis,

sanctæ religionis conseruatricē diuinitus tot & tam magna beneficia illis esse concessa, non vt priuati sibi propria facerent; sed vt libertate & honesto ocio illi fruerentur: vehemens illud studium ad parādas opes, quod à quibusdam adhibetur, adhibeatur ad religionem sanctam tuendam, ad sancientas & seruandas leges, ad iustitiam colendam, ad salutaria consilia proponenda. Verum ad nobiles cōuertens orationem, quando hi solent esse magnanimi, & plerunque admodum ambitiosi, ad humilitatem maximè sunt excitandi, & valdè deterrendi, nè in illud magnum incidant dedecus, quod est à parentum gloria degenerare: humilitati in primis studeāt, nullam esse nobilitatem, quæ cum Christi nobilitate sit conferēda. Ignobiles, ad veram nobilitatem, quæ in obseruatione religionis & in virtutibus est collocata, sunt accendendi. Doceat tamen orator, vt ignobiles nunquā nobilibus se pares putent; quandoquidem cū claris sint orti parentibus, & antiquis sæpè diuitijs abundant, illis etiam concessum videtur, vt à cæteris, eis quidam tribuantur honores.

Quomodò commouendi sint patresfamiliās.

Cap. XL.

PORRO autem cū maior auditorum pars, hac ratione distingui possit, vt alij sint famuli, alij domini, quos rectiūs patresfamiliās dixerimus; ad hos sæpissimè ita conuertendus est sermo. meminerint ided se constitutos esse patresfamiliās à Domino, vt familiam suam informent, hortentur, corripiant, & consolentur; idquæ ab illis requiri, vt vniuersæ familia suæ se virtutum exemplar

plar prabeant: huius muneris exacturum Dominum rationē. quo loco cōmodissimè poterit dicere ad eos, qui hac diuinitus concessa potestate abutuntur: noli esse sicut leo in domo tua, euertens domesticos tuos, & opprimens tibi subiectos: mundum esse tanquàm amplissimam quādam familiā Christi; Christum pręscripsisse legem charitatis, pietatis, humilitatis: iurgia, conuicia, & verba iniuriosa, quibus vti solent serui suarū cupiditatum, huius seculi domini, esse maximè detestāda: B. Paulum Apostolum audiendum, qui scripsit ad Ephesios; Et vos domini, eadem facite illis, quemadmodū vobis ipsis fieri optaretis, si serui essetis & pauperes; scientes quia eorum & vester Dominus est in cęlis. Quę verba oratorio modo explicans Ecclesiasticus orator, sic populū, sic patres familiās alloquitur: Existimate, fratres, vos seruorū vestrorum esse conseruos, qui communem dominū habetis in cęlo, qui eundem cęli & terrę rectorem agnoscitis Deum; eundem illorum & vestrum patrē experimini; eundem etiam horribili illo die iudicij iudicē habituri. Quę mensura mensi fueritis, metietur vobis, docuit cōmunis omnium Dominus. His verbis ostendet, immoderatis laboribus non esse grauandos famulos, res necessarias ad victum & vestitum illis prouidendas, eis soluendam mercedem, studendum, vt meliores efficiantur; indulgentia, nimia familiaritate, & communicatione secretorum, non eos esse ad licentiam, quod quidam faciunt, erudiendos. Hoc loco peruersa quorūdam dominorum consuetudo acriter erit reprehendenda, quod famulis suis, veluti mancipijs, vtantur, & veluti tyranni miserrimę cuiusdam domūs seruos suos adhibeant sibi ministros ad multa scelera patranda.

tranda corruptores suorum filiorum, eos efficiat. Quamobrem obiurgandi sunt sæpè, nè huiusmodi homines alant, nè multitudine famulorum inutilium, quæ familias perturbet, delectentur, opes suas in alios vsus conferant, alant potiùs seruos Christi, pauperibus subueniãt, sciant in multas calamitates incidisse, & perpetua infamia multas familias fuisse notatas, ob hanc vnã causam, quòd nulla in eis erat disciplina; pater familiã turpiter iracundiã, aut cupiditati seruebat, & famuli dominabantur. hinc homicidia, hinc supra, hinc adulteria, hinc multas calamitates exortas esse commemorabit.

Quibus verbis excitari debeant famuli.

Cap. XLI.

VBI hoc argumentum tractauerit, ad famulos orationem conuertens, explicabit pluribus ea verba B. Pauli: Serui, obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis timentes Deum: quodcunque facitis, ex animo operamini, sicut domino, & non hominibus, scientes, q̄ à domino accipietis retributionem hereditatis. Quæ verba necessariò sunt sæpè explicanda, cum plerique non seruiant in domino, sed ad oculum, & vt placeant; quod maximè in aulis principũ solet accidere: quo loco, sunt excitandi qui seruiunt, vt seruiant in Domino, eatenùs pareant dominis suis, quatenùs quod iubet, cum lege Domini consentit, aut saltẽ diuinæ legi nõ aduersatur. reprehendendi sunt huius seculi mores, quòd famuli, quòd familiares, vt placeant dominis, illis adulantur; malum

malum dicunt bonum, & bonum malum: quidquid dicunt & faciunt, id omne ad propria commoda referunt, vt in animos dominorū illabātur, indè ditentur, honores consequantur, & vt vno verbo dicam, indè dominantur; & cum maximè blandiri videantur, eos, quibus proprij commodi causa seruiunt, odio habent, eos clam vituperant, & in odium hominum adducunt. Hos sathana ministros, infideles seruos, aut potius domesticos inimicos, pestem vitæ ciuilibus nominabit; duplices, inconstantes: & dicet, simulationem diu latere non posse; & quod magis ad rem pertinet, sumpturum Dominum poenas de ijs, qui iniusti et ingrati fuerint in eos, quibus in ipso seruire debuerunt, expectantes etiam ab ipso non tam in hoc seculo, quàm in futuro, remunerationem.

Quo modo impellendi sint rurì habitantes.

Cap. XLII.

QVONIAM potissimùm scribimus seminariorum clericis, quorum multi rurì habitabūt; dicamus de precipuis rusticorum hominum moribus, & quæ ratione ad eos habendus sit sermo. Inuidet plerunquè, qui rurì habitant, in ciuitate degentibus: quæ in re vtile erit, incommoda in vrbe degentium, inuidias, calumnias, molestiasquæ, quæ in rerum vrbicularum administrationibus sentiuntur, commemorare: voluptatem, quæ ex agricultura percipitur, eiusquæ nobilitatem ante oculos ponere, quam, vt inquit D. Augustinus, Adam etiam in paradiso exercuisse, nō labore seruili, sed honesta animi voluptate, credendum est: agriculturam esse quendam librum, in quo Dei sapientiam & potentiam legere & contemplari

plari

plari possumus; quādoquidem iactis in agrum seminibus, plantatisq; surculis, translatis arbusculis, insitis malleolis facile percipi potest; quia neq; qui plantat, neque qui rigat, est aliquid, sed qui incrementum dat Deus: omnia prater ea, quae ruri eueniūt, frugum copiam, sterilitatem, siccitatem, ad Dei prouidentiam referenda esse, orator demonstrabit. Iustitiam Dei inculcabit; quidquid aduersi contingit, accidere propter peccata: eos, qui Ecclesiam decimis fraudant, corrumpere patrimonium suum; benignissimum patrem Deum non deesse illis, qui labore, industria sua, sibi, filijsq; suis victum querunt. Similitudines sumptae ab agris, ab arboribus, & in vniuersum ab agricultura, ad persuadendum, magnam vim habent: ut à fructibus cognoscitur arbor, ita hominem declarari operibus, cuiusmodi sit: quemadmodum tritico coniunctum est lolium; ita bonitatem malitiam plerunq; esse mixtam; et inter bonos, multos malos existere. Ad terrorem commouendi sunt saepè rustici, verbis prophetarum, verbis etiam D. N. Iesu Christi, & sanctorum Apostolorum, peccatoribus mortem perpetuam comminantibus: idque faciendum est, quoniam pleriq; inter eos solent esse mendaces, dies festos raro, ut debent, obseruant, murmurationibus, & verbis obscænis delectantur, facile in suis opinionibus persistunt, facile irascuntur, facile aliena subripiunt, licet multo plures reperiantur ruri, magis à dolo & fraude, à quibusdam etiam horribilibus vitijs alieni, sua sorte contenti iucundio rem vitam ducentes, Ecclesiam etiam saepius, et maiore cum deuotione frequentantes, quàm in ciuitatibus: quibus interdum magnū & diuinum beneficium, quo fruuntur, est explicandum, ut intelligant,

colligant, verè esse diuitem, qui nihil appetit; semper esse pauperem, qui aliquid semper cupit. Vtile admodum erit, societates corporis D.N. Iesu Christi, B. Virginis, atq; etiam congregationes, quæ appellari solent, charitatis, illis proponere; eosq; hortari ad sanctissimum sacramentum Eucharistiæ saltem in omnibus solennitatibus sumendum; ad pueros paterna quadam charitate, communi quodam decreto ad Ecclesiam ducendos, reprehendendos, castigandos etiam, ac si vnus patris omnes essent filij.

De vsu Exemplorum.

Cap. XLIII.

CVM exempla plurimum moueant animos auditorum; Ecclesiasticus orator, pro ætatis et statûs diuersitate, exempla cum sanctorum, tum etiã sanctarum mulierum sapè adhibebit, qua in re maximam copiam suppeditare poterit vir doctrina & pietate insignis, Aloysius Lipomannus, qui fuit Verona episcopus: vt si de contemnenda morte habendus sit sermo, martyrum exempla, Stephani, Laurentij, et aliorum quamplurimorum, in medium sunt afferenda, qui alacriter mortem oppetièrunt. Illa diaconi verba repetenda: Quò sine filio properas pater? et præclarissima quadam verba matris Machabæorum, qua B. Gregorius Nazianzenus scripsit in quadam oratione: Eugè filij mei, eugè milites strenui, eugè in corporibus ferè incorporei, eugè tutores legis, canaq; senectutis meæ atque ciuitatis, qua vos aluit, & ad eam virtutis magnitudinem euexit; adhuc paululum, & vicimus; morantur carnifices, hoc vnum perhorresco, paululum adhuc; & ego inter mulieres beata, et vos inter adolescentes, beati: at fortasse ma-

sè matris vos desiderium angit, nequaquã vos deseram, non tam liberos meos odi. Et paulò post martyrium, facit matrem loquentem, & Deo gratias agentem, quòd partus suos martyrio decorauerit. quæ verba sine lachrymis proferri nõ possunt. Si ad remittendas iniurias excitandi erunt auditores, exemplo S. Stephani vti poterit, qui orauit pro lapidantibus se, optimum magistrum imitatus, qui, dum crucifigeretur, nõ male dixit, orauit potius patrem, vt ignosceret eis, quia nesciebant quid facerent. Ad Christianam liberalitatem, si neceßè fuerit commouere sacerdotes; S. Nicolai episcopi, Ioannis Alexandrini, qui dictus est Eleemosynarius, exempla afferri poterunt. Sed non minimum ad commouendum valet, vt alio loco diximus, si domesticis illarũ ciuitatum aut locorum, vbi sermo habetur, exemplis vt amur: vt Mediolani sancti Ambrosii, animi constãtia, & robur in suo munere obeundo, eiusdem temperantia, ceteraq; virtutes proponi poterunt: ita etiam alibi aliorum, qui in aliqua ciuitate insignes sanctitate fuerunt episcopi. In afferendis autem exemplis, cauendum est, nè sanctorum hominum peccata & errores sæpè commemoremus, vt Dauidis adulterium & homicidium, Salomonis incontinentiam, nè auditores inde licentia occasionem sumant, & erudiantur ad excusandas excusationes in peccatis, & existiment licere sibi impunè errare. Possunt tamen adhiberi, sed rarò, ad declarandam humanam infirmitatem, atque ad excitandam spem in hominum animis, peccatorum conscientia deiectis. Porrò cum sententiarum magnus sit vsus in Ecclesiastica Rhetorica, dicamus, quid sit sententia, & quatenus sententiarum vsus commendet orationem,

nem, & à quibus ea maximè debeant vsurpari.

De vsu sententiarum.

Cap. XLIII.

SENTENTIA est oratio aliquid enuncians de re vniuersali, quæ sit optanda, aut fugienda: vt, bonum est ex virtute viuere; nolle mortales iracundiam seruare immortalẽ. Duplex autem est sententia; vna, quæ simplex dicitur; altera, quæ habet rationem adiunctam, & illam quidem aut implicitã, aut explicitam: si habet explicitã, appellatur proprio nomine, pars enthymematis: si implicitam, sententia enthymematica, His verbis, vsus esse memini Aristotelem. Simplex sententia est illa: Bona est religio Christiana. pars enthymematis est: non est gaudendum ob mortem inimici, quia poterat conuerti ad Dominum; ratio, cur non sit gaudendum, est, quia fortassè melior effectus, Deo seruire potuisset. Quamplurima autem sententia, quæ sunt in libro, qui inscribitur Ecclesiasticus, dici possunt partes enthymematis: Nè dixeris, peccaui, & quid mihi accidit triste? subiungit rationem. Altissimus est enim patiens redditor: explicata est ratio, quamobrẽm nemo debeat sperare, se posse effugere iustitiam Dei; ergò non est peccandum. Enthymematica sententia est: nè contendas cum viro locuplete; ac si diceret; Prouocatus homo diues, litigat, ac perturbat proximum, ergò noli contendere cum viro locuplete. Sacrae literæ abundant sententijs, quæ suo loco collocandæ sunt, nec inculcandæ, vt ostentationis suspicio vitetur, & nè copia satietatm pariat animus, vt plerunquè solent, firmis etiam corporibus, cibi
nimum

nimiùm delicati et valdè nutrientes, satietatem afferre, explicanda sunt potiùs, & exponenda quaedam sententia: alia, quæ ad rem pertinere non videntur, in aliud tempus reijcienda. Præclarissimæ reperiuntur in Proverbys, & in Ecclesiaste Salomonis, in libro Sapientiæ, atque etiam in Ecclesiastico. In psalmis Davidis magna inest sententiarum copia; sed nullæ sunt grauiores, nullæ quæ maiorem vim habeant ad persuadendum, quàm eæ, quas D. N. Iesus Christus protulit, quæ maxima semper cum veneratione ac præfatione, sunt populis proponenda. E multis autem, quæ in sacris libris continentur, hæ excerpenda sunt, ac tractanda: Attende tibi: Memorare nouissima tua: Altiora te nè quæsieris: Deum time, & præcepta eius serua, hoc est enim omnis homo. Ex eis verò, quæ D. N. Iesus Christus protulit, hæ tractari sæpius consueuerunt: Non possumus duobus dominis inseruire, Deo et mammonæ: Qui amat animã suam, perdet eam: Qui diligit me, sermones meos seruabit: Qui vult venire post me, abneget semetipsum; tollat crucem suã, & sequatur me. Quarum sententiarum vsus & tractatio, si iudicium adhibeatur, in omnibus ferè concionibus potest, maximo cum audientium fructu, accommodari. Senum esse proprium proferre sententias, scribit is, quem nominavi, Aristoteles: quod cum ita sit, presbyterorũ erit, eas proferre, quamuis non sint senes, modò in illis insit canities mētis, & morum grauitas. Hortarer tamen clericos, nè præceptum grauisissimi philosophi contemnerent; copiosius potiùs tractarent, quæ sibi dicenda proposuerunt, quàm in consarcinandis plurimis sententijs, quod non est difficile, nec admodum vtile, laborarent.

De vsu

De vsu Enthymematum, & epilogus huius secundi libri.

Cap. XLV.

DE vsu enthymematum, cum de vsu exemplorum & sententiarum dixerimus, breuiter est dicendum. Conficiuntur igitur enthymemata, vt alio loco diximus, ex propositionibus veris, ac etiam indicijs non longè petitis, neque obscuris, sed ex proximis & apertis, vt facilius in rudium animis imprimantur; quemadmodum fecisse sanctos patres, facile est obseruare. Cum aut quada abhibeantur ad confirmandū, quada ad refellendum; ex eisdem locis sumuntur, multo tamen crebrius, vbi catholicè viuatur, enthymemata adhibeantur ad confirmandum, quàm ad refellendum. Cum autem orator confutat peruersas vulgi opiniones, verbi causa voluptatem esse summum bonum: diuites esse beatos: voluptatibus esse indulgendum: mortem esse maximum malum; simulandum, dissimulandum; spectacula, & omnia oblectationum genera querenda: aut prauam aliquam opinionem, qua inuasit, studet euellere; abundare facile poterit propositionibus, tum sumptis à sacris literis, à traditionibus, ab Ecclesie auctoritate, & sanctorum patrum, & ab alijs, de quibus diximus, tum à locis communibus; in primis à definitione, ab antecedentibus, à consequentibus, & à causis, de quibus etiam egimus. Nos cum de materia Ecclesiastici oratoris, & de varijs probationibus, de quibus ratione commouendorum animorum dixerimus, iam ad tertiam huius operis partem quæ de elocutione Ecclesiastica erit, accedamus, monentes clericos, nè habentes concionem ad

L

popu-

populum, temerè disputationes instituunt contra hereticos, eorum argumenta non commemorent, nè fortè in vanitatis suspicionem incidant, & simpliciū mentibus scrupulos inijciant. In vniuersum dicant, miseros esse hereticos, relicta acie Christi, transfugisse ad aciem sathanae; nō posse quenuquam habere Deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem; scelestam esse nouitatem, bene fundatam vetustatem non esse subruendam, martyrum sanguine, & doctissimorum sanctissimorumq; hominum vigilijs stabilitam Ecclesiam sequendam; sanctis concilijs, & tot seculorum incorruptis iudicijs confirmata Ecclesiae sanctae dogmata tenenda; transfugas esse hereticos, discipulos sathanae, perturbatores pacis, inimicos Dei, corruptores morum, seditionis magistros, & rerum publicarum euersores, seditiosos, perniciosos libertatis, vel potius licentiae authores. Nec etiam est neceſse hereticorum nomina, in catholicorum hominum coetu commemorare, sed vtilius duxerim, vt perniciosas eorum opiniones à doctissimis hominibus, multis iam seculis confutatas & explosas, silentio reijcerent, tempusq; rem preciosissimam, in explicatione diuinae legis, in gratiarum actione, in hortatione ad poenitentiam, & ad beatam vitam consequendam, ponerent.

FINIS SECVNDI LIBRI.

DE